

PROMETHEYS.

TRAGOEDIE AISCHYLOVA.

PŘELOŽIL

VÁCLAV NEBESKÝ.

(VYDÁNO POMOCÍ MUSEA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.)

V PRAZE.

V KOMISÍ FR. ŘIVNÁČE.

1862

Ú v o d.

Není plodu v básnické literatuře Hellenů, jenž by se co do velkolepé ohromnosti a hlubokého důmyslu rovnati mohl k Aischelově tragoedii *Prometheys*. Čím je Faust v moderní literatuře, tím je Prometheys v antické, ovšem s tím rozdílem, že mythos o Prometheu vysoko nad oním o Faustu stojí, neboť vniká do nejtajemnějších hlubin velkých a důležitých záhad duše a bytosti lidské a jest jako předchozí temné záření velkých mysterií náboženských, kdežto Faust je vlastně jen plod shniloty světa středověkého, výraz smyslnosti a materialismu co protivy k askesi a spiritualismu, zoufalé se vzdání podstaty mravní a duchovní kvůli tělu, - samovražda duševní. Faust obětuje svou duši čertu s takovou lehkomylnou zoufalostí, jako by znal dávno napřed moderní theorii, že duše beztoho nic jiného není než plod materie, vymíšenina mozku.

A jakož mythos o Prometheu mezi nehlubší a nejvýznamnější náleží, tak zajisté k jeho básnickému vytváření bylo právě potřebí velikánského a důmyslného genia Aischylova. Jeho Prometheys patří k největším výtvorům ducha lidského. V uznávání takovéto vysoké ceny tohoto dramatu Aischylova srovnávají se skoro všickni soudní hlasové, ačkoliv se zase velice rozcházejí, když se jedná o vytknutí základní idey a konečného směru velkolepé tragoedie.

*

Ležíť zajisté drama toto jako tajemná Sphinx u cesty, kudy lidé aesthetičtí a literární buď procházkou buď za svým povoláním chodí. Zaznívá z něho jako žalostný kvíl a bolestný výkřik z hlubin ňader lidských nad bídou, slepotou a sklíčeností pokolení smrtelného, i plesá z něho při tom hrdá vítězosláva sebevědomého volného ducha, jenž vnitřní svobodou nepřekonatelný horuje, když ničen se býti zdá. Jest tragoedie tato jako velebná oslava svrchované oné lásky, ježto za blaho a spásu lidstva se obětujíc nejkřutější muky radostně podniká; jest jako zpupný a titanský vzdor ducha svobody a lásky, ve vazbách poddanosti sklíčeného, proti oné absolutní moci, ježto světem a člověčenstvem vládne, - proti onomu svrchovanému panství, ježto v blahé pohodě na Olympu trůní, ano lidstvo zatím v tísní a obmezenosti kvílí a se pachtí.

Vizme obsah ohromného dramatu.

Mezi duchy nebeskými byla vznikla vzpoura vespolná o božskou vládu; jedni chtěli Krona šedého s trůnu svrhnouti a Zeysa na něj posaditi, druzí se tomu vzpírali, zvláště sourodé s Prometheem pokolení bohů titanských, oni hrdí a zpupní zplozenci Gaiy (Země) a Urana (Nebe). Prometheys jim radil ke lsti a chytrým zámyslům, oni však v pyšné důvěře ve svou sílu pohrdali touto radou prospěšnou. Vida marnost podniku svých sourodců opustil je Prometheys a přidal se k novému řádu bohů, a právě jeho radou a přičiněním byl Kronos se stolce vladařského svržen a spolu s titany do černé propasti tartaru uvržen. Tak na trůn světo- a bohovládny odsedl Zeys a nastal nový řád bohů, mezi něž od svrchovaného pána úřady a vláda ihned rozděleny byly. Jen o ubohé smrtelné novy vládce žádné péče neměl, ano veškero jich plémě vyhubiti chtěl a nové stvořiti. Tu se o opuštěného člověčenstva ujal lidumilný titan Prometheys a zachránil je před záhubou, ano nejvzácnější dary mu udělil a největší dobrodinní prokázal. Ukradl totiž Hephastovi oheň, tento klénot bohů, dříve lidem odňatý, a dal jej smrtelným, i naučil je všelikému umění. Odňal jim teskné předvídaní smrti slepé naděje vstúpiv do jejich srdcí, a vložil jim, dříve dětem nemluvným, ježto podobny lichým útvarům snů na zemi se potácely, do duše všeliký um i ducha vědomí a taktéž paměť, tuto tvůrčí matku všechněch Mus. Naučil je dále pochopovat zjevy přírody, a objevil jim písmem sloučeny jakož i čísel umění, tento vrchol důvtipu. A kdežto dříve ubozí smrtelní jako hemživých mravenců hejna v doupatech bezeslunných bydleli, naučil je stavěti budovy výslunné, a aby břímě nejkřutější lopoty s člověka sňal, zapřáhl poprvé tury divoké za jarmo co otroky a uvedl pod vůz oře uzdy milovné. Taktéž vynašel loď, ten plátnokřídly plavců vůz; a odkryl v lůně země utajené poklady. Ano přírodě vzdorovat naučil člověka, ukázav mu smíšeniny léků kojivých, a budoucnost i věci všeliké, jež bohové před jeho zrakem utajili, mu odhalil, naučiv ho těžkému a záhadnému umění věštítu. Vůbec vše, co jen umění, průmyslu a důmyslu člověk má, dostal od Promethea, jenž se mu zjevil co spása jediná.

Tak tyto události a své zásluhy o člověčenstvo vyličuje lidumilný titan sám.

A jakou odplatu dostal za své lidumilství, za všechna dobrodinní člověčenstvu prokázaná?

V krutém hněvu, že laskavý titan přes právo a míru smrtelným úctu vzdal, že jim zradil dary, jež bohové sobě podrželi, dal ho Zeys ocelovými pouty přikovati k pusté nebetyčné skále, kdež lidumilný bůh tisíce let strašné muky snášeti má. Každý jeho úd okovy je sevřen, prsa hřebem ocelovým jsou proklána; a posel Zeysův, Hermes, mu hrozí, že bleskem a bouří v propast bude uvržen, že tato úskalí všechna na něj se zřítí, a že v strašném tomto hrobě tisíce let pochován bude a pak zase na světlo vynešen k novému mučení. Přilétati bude totiž denně orel Zeysův a z těla rozedraného mu vyžírati játra, pokaždé znovu zase rostoucí.

A jak snáší velkomyslný a věhlasný titan všechny tyto muky?

S hrdou a nezlomnou myslí, již ani laskavé domluvy a útrpné prosby neobměkčí ani nejstrašnější hrozby nezvrátí; - se sebevědomým vzdorem a s obětavostí radostnou, ježto spásu člověčenstva podnikla, dobře vědouc, jaké ukrutné muky za to snášeti bude; - s tím hlubokým vědomím práva, ježto vším násilím pohradí a neústupně na svém přesvědčení stojíc všechno povolné sprostředkování a smířování odhodlaně zamítá.

Uslyševše totiž rány kladiva, jímž Hephaistos z rozkazu Zeysova Promethea ku skále přikoval, přišly Okeanidy, litující hrozného osudu mučeného titana, ano i otec jejich, šedý Okeanos, též z titanského pokolení a tudíž sourodec Prometheův, k němu přikvapil, aby mu radou a pomocí přispěl, jmenovitě by Teysa s ním snífil. Avšak Prometheys zamítá všechnu radu a pomoc, a Okeanos musí s nepořízenou zase domů se ubírat. Tu se objeví nová oběť ukrutnosti Zeysovy – Io, dcera Inachova, ježto šíleností štvána bez ustání světem širým bloudí. Zahořel totiž k ní Zeys láskou, a proto z rozkazu prorockého musel Inachos své dítě z domu otcovského vyhnati, aby co mučená oběť žárlivého hněvu Heřina po všech končinách světa těkala. Prometheys prorockým duchem svým zvěstuje jí další běh trapné její pouti a konečný cíl jejího mučení, - kterak po dlouhém bloudění Zeys jemným rukou dotknutím s ní sejme roušku šílenosti a ona z tohoto božského dotknutí syna porodí, z jehož potomstva pocházeti bude onen spasitelný hrdina, kterýž také jeho z těchto vazeb a muk vybaví. Při tom ale zároveň ohlašuje, že Zeysovi usouzeno jest, býti svržen se stolce samozvančího a že nikdo oho osudu o něho nemůže odvrátiti, než on Prometheys sám jediný. Ustrašeny hrozným osudem Ioiným a polekány rouhavými slovy Prometheovými radí mu Okeanidy k pokoře, on ale zpupně a hrdě odvětí:

I koř se, modli, lichot' tomu, kdož má moc,
Mně výsost Zeysova míň platí nežli nic.

Také Hermes, jenž z rozkazu Zeysova přichází, aby Prometheus svou hrozbu o pádu panství Zeysova vyložil, nemůže jeho skloniti, ano s větší ještě zpupností vzdoruje a rouhá se hrdý titan svrchovanému pánu světa. Tu se slova posla božského vyplnila, a Prometheys hromem a bleskem uvržen jest i se skalou, k níž přikován jest, do propasti. Padaje volá:

Ó matko svatá, ó nebes aethře,
Ty zdroji světla všemu se prýštící,
Vizte, jaké trpím bezpraví!

Toť náčrtek obsahu velkolepého dramatu! –

A není Zeys v něm vylíčen jako závistivý ukrutník, jako sobecký tyran beze všeho práva a spravedlnosti, beze vší lásky a vděčnosti? A naproti tomu Prometheys. Jaká lidumilná obětavost, jaká výsost a šlechtnost charakteru, jaká úžasná trpělivost tohoto titanského mučenníka, jemuž se ta nejhanebnější křivda stala! Není v tom obrovském charakteru všechno soustředěno, co jen šlechtného a velkolepého při povaze sobě mysliti můžem? A neměl lidumilný titan právo ani povinnost vzpouru zdvihnouti proti takovému ukrutníku a tyranu, jakým je Zeys, a nemusel on pohrdati takovým vládcem i všemi jeho přívrženci, kteří jsou jenom buď slabí dobráci (Okeanos), buď suroví pochopové pána svrchovaného (Bia a Kratos) aneb alespoň bázliví a povolní sluhové jeho (Hephaistos a Hermes)?

Takový skoro dojem musí drama naše na nanyjšího čtenáře učiniti, a může zajisté se zdáti, že básník při své tragoedii jiného úmyslu neměl, než aby zápas volného ducha s absolutní onou mocí, jež nad světem a člověkem krutě a neodvratně vládne, oslavil, a vylíčil obraz charakteru šlechtného, jenž raději trpělivě všechna muka podniká, než aby od práva a pravdy, od lásky a ctnosti upustil. Aneb chtěl snad básník svým občanům vylíčiti živými barvami všechnu hnusnost, nespravedlivost a krutost neobmezené vlády despotické? Či měl snad dokonce úmysl, ukázati vnitřní jalovost, mravní nicotu a nesmyslnost mytů a božstev národních?

Ani tohoto náboženského ani onoho politického směru připustiti nemůžeme.

Byloby zajisté naskrze zbytečné a nejapné bývalo, vyličovati Atheňanům hnusnost despotické monarchie, kdežto tehdejší republika po slavné porážce Peršanů ani té nejmenší myšlénky neměla, žeby se o Atheny pokoušeti mohl nějaký tyran neb despot.

A co se vytčeného směru náboženského týče, máme pevné přesvědčení, žeby takového skoro bezpříkladného rouhání se bohům ani národ nebyl snesl, ani se ho zbožný a důmyslný básník dopustil. Nám ovšem jsou Zeys a ostatní bohové olympičtí pouhým stínem, Hellenům ale byli živými a všemohoucími bohy, jimž denně nesčetné oběti se zapalovaly, k nimž denně nesčíslné ruce a srdce s vroucí modlitbou se povznášely, očekávající od nich milost a požehnání. Hellenové ovšem neměli ve svém náboženství ani soustavy dogmatické ani církve s ústrojím hierarchickým ve smyslu moderním, tudíž také ne soudu jakéhosi inquisičního, avšak veřejné mínění a stát netrpěly, aby se kdo slovem neb skutkem bohům národním v pravdě byl rouhal, je popíral aneb ústavy a zřízení náboženská byl rušil a zneuctíval. Veškeren jejich život, jak domácí tak veřejný, byl naskrz a naskrz proniknut náboženstvím, ano nebylo u nich ani místa ani počínání jen poněkud významnějšího a důležitějšího, ježto by se nebylo božstvem označilo a zasvětilo. Archeolog žasne, s jakým ohromným nákladem Hellenové a zvláště Atheňané bohům svým nejnádhernější chrámy a velkolepé sochy zřizovali, nejdražší oběti přinášeli a nejskvostnější obřady strojili, jako se to snad v té míře nikde jinde nestávalo. A to zajisté nebyl jen zevnější věc;

kdo nepředpojatě a spravedlivě duševní život Hellenů oceňuje, musí přiznati, že tento národ při vši hloubavosti a genialnosti byl hluboce a opravdu zbožný. Jako bohové nejvzácnější dary bohatě mu uštědřili, tak jim za to v té míře byl vděčen.

Povahu národu a náboženství samého připouštěla ovšem větší snášenlivost ve věcech náboženských. Tak na příklad prominulo se v tom ohledu opojené bujnosti a rozpustilosti komoedie velmi mnoho, a Aristophanes, jenž jinak proti zmáhajícímu se modernímu racionalismu sám dosti horlí, dovoluje sobě často s bohy divně nakládati. Kde ale šlo o vážnost a opravdovost, tam byly stát a veřejné mínění dosti citlivy. To dosvědčuje soudní stíhání Diagorovo, Protagorovo, Alkibiadovo a Sokratovo. A tak zajisté i při vážnosti a opravdovosti tragoedie bylo mínění veřejné dost citlivé. To zkusili Eyripides a Aischylos sám. Onen totiž odvážil se jenom v tragoedii Melanippe říci: „Zeys, buď si kdokoliv, neb ho toliko z řeči znám“, a v divadle nastalo takové pobouření, že básník závadný tento verš proměnit musil. Aischylos pak byl soudem stíhán, že v jedné tragoedii v něčem o náboženství zavádil, bezpochyby proto, že něco z Eleysinských mysterií, ve kteréž zasvěcen byl, na jeviště přivedl. ¹⁾

A to obecnstvo bylo by snášelo takové zpupné rouhání se proti Zeysu, bohu svrchovanému, jakové z úst Prometheových se ozývá?

To zajisté ne, a v skutku také nebyl žádný jiný básník více dalek toho, než Aischylos, to srdce vroucí a zbožné, ten duch důmyslný a hluboký.

Že se na něm vyhledávala závada v náboženském ohledu, a byť se byla i našla, to by zajisté proti němu nesvědčilo. S podobným osudem potkal se také příbuzný s ním duch, velký Dante, a přece je básník hluboce a opravdově křesťanský, - s podobným osudem se potkal mnohý jiný šlechtný duch, jenž vroucně a nadšeně k náboženství lnul, kdežto pokrytství a pohodlný indifferentismus všemu takovému šťastně se vyhnou. Ráz ducha Aischylova byl vůbec více velikánský a příkrý než lahodný a přítulný, on nemohl a nechtěl plavati v proudu denního mínění a nebyl zajisté *persona grata* před soudem tohoto mínění, ano ještě podnes mnohý něžně aesthetický a patentně vzdělaný duch vyhýbá se starému velikánu.

Přes onen půhon z *asebeiy* můžeme se vším právem směle tvrditi, že v celém starém věku není básníka, u něhož by se hlubší a vroucnější zbožnost jevila, v němž by taková plná a pevná víra náboženská s nepostřední ještě opravdovostí a upřímností žila. Aischylos ovšem přetvořoval mythy k účelům básnickým ve smysl ideálnější a formu ušlechtlejší, to však bylo dovoleno; on pronikal hloubavým duchem víru náboženskou, jak z podání v národu žila, v podstatě ale se od ní neuchyloval, ačkoliv zajisté ve velké a důmyslné jeho duši jinak se zrcadlila, než v prostém názoru obecném.

Nezvrtným toho důkazem jsou jeho díla. Každý, kdo má smysl pro takové věci musí cítiti, jaká hluboká zbožnost z jeho plodů dýše, jak právě z toho živlu všechny vyrůstají. S jakým důrazem hlásají úctu před bohy A koření se jejich moci a velebnosti! Zvláště ale o svrchovaném pánu nebe a země, o Zeysovi mluví Aischylos s výrazem nehlubší úcty, a to právě na takových místech, kdež patrně vidět, že se tu jeho přesvědčení ozývá. Nelze tedy jinak pomysliti, než že rouhavý vzdor v Prometheu nevychází z přesvědčení básníkovy, nýbrž jen ze zpupnosti odbojného titana.

A jak by byl mohl vůbec básník takovou rouhavou zpupnost proti nejvyššímu bohu pronášeti za své přesvědčení u národu, jaký Hellenský byl, jenž takřka ono držení se v pravé víře a vystíhání se všeho, což zpupně meze člověku uložené překračuje (*hybris*)?

1) Že Aischylos pro věc náboženskou před soudem stál, dosvědčuje mimo jiné zprávy také Aristoteles; stará pověst dokonce vypravuje, že básník náš v nebezpečení byl, aby ho v divadle neukamenovali. Utekl prý se k oltáři Dionysově, načež areopag se ho ujal, dokládaje, že básník pro takovou věc před jeho soud náleží. Od areopagu byl prý ale propuštěn hlavně pro své rány a udatné činy v bitvě Marathonské a pro zásluhy svého bratra, jenž v bitvě Salaminské hrdinským skutkem se byl oslavil. Tato pře Aischylova byla u starých Hellenů oblíbeným předmětem řečí a deklamací školských. Staří kritikové všelijak hádají, v které tragoedii a jakým způsobem, básník náš o náboženství zavádil. Jmenují jeho Střelkyně, Kněžky, Sisypha, Iphigenii, Oidipa, ano i *Eymenidy*; *Promethea ale nikdo*. Mimo *Eymenidy* stratily se všechny tu uvedené tragoedie, nemůžeme tudíž souditi, v čem básník prohřešil; že toho v *Eymenidách* neučinil, je nade vši pochybnost. Tato tragoedie je proniknuta takovou hlubokou zbožností, žeby nejcitlivější svědomí náboženské sotva něco závadného v ní nalezi mohlo.

A konečně kterak by byl mohl básník tak zbožný a důmyslný tak nerozuměti mythu, jež spracoval, - mythu, jež mezi nejhlubší a nejhromnější náleží a idey v sobě zavírá, ježto teprve na vyšším stupni náboženského vývinu svého pravého rozvinu dosáhly, pročež jsme jej právě předchozím temným zářením velkých mysterií náboženských nazvali. Co naše náboženství angely padlými a svůdným hadem v ráji vyslovuje, toho tušení, - abych řekl-, jednotlivé kmity probřeskují v mythu o Prometheu; ano i slabý a temný odlesk velké oběti na Golgathě kmitá se na pusté skále, kde hrdý titan ukován jest.

K dolíčení toho musíme podati nástin toho mythu hlubokého.

Hellenové sobě myslili zponenáhly rozvoj světa hmotného a duchového z temna a pusta k jasnu a řádu. Z počátku bylo *chaos* (pustá a temná propast), z něhož se vyvinuly *Gaia* (země), *Tartaros* (věčná tma) a *Eros* (láska). Toť byl úkon naprostý; hmota byla tudíž prvopočáteční a věčná, Eros pak, „*nejkrásnější ze všech bohů*“, Byl jako duchem, jež hmotu pronikl a k rozvoji přivedl. Z Gaiy se narodily *Uranos* (nebe), moře a hory. Z lásky Urana a Gaiy pochází pokolení starších vladařů nebeských, totiž bohové titanští, z nichžto nejdůležitější jsou: *Kronos* a *Rhea*, rodičové později vládnoucích bohů, a *Japetos*, otec Menoita, Atlanta, Promethea a Epimethea, jakožto zosobení a representant pokolení lidského čili vlastně rozličných jeho vlastností, povah a sil. *Uranos* (nebe vláhu a teplo dávající) značí plodnost, *Kronos* pak dozrání, a *Zeys* konečně svrchovaného boha nebes (ve smyslu přírodním) a nejvyššího pána a vládce (ve smyslu mravném), jež panství božské nastoupil, když rozvoj světa hmotného se ukončil a síly přírodní v stálou rovnováhu uvedeny býti měly i vyšší řád mravní na základě sebevědomé osobnosti nastati měl. Nový vládce bohů a světa chtěl se také s pokolením lidským vypořádati. Dle názoru hellenického nebyl totiž člověk tvorem božím, nýbrž stejného původu s bohy, s nimiž dříve ve spolku žil. Při tom byl ovšem tvor smrtelný a nízký, jež v nepostřední své jednotě s přírodou (se staršími bohy přírodními) ovšem blaze ale bez pravého sebevědomí žil, nemaje v sobě podstaty mravní. To muselo přestat za vlády nových bohů, plných to a sebevědomých osobností.

Zeys dal říši podzemskou *Aidoneovi* a moře *Poseidonovi*, olymp pak co sídlo božské a zemi zůstavil všem bohům společně. Lidé náleželi tudíž všem bohům a přede vším ovšem *Zeysovi*. Při nastalém vypořádání mezi člověčenstvem a bohy mělo se ustanoviti, co každému z nich sluší a náleží. Jmenovitě ustanoveno, že lidé na znamení své odvislosti a vděčnosti bohům oběti přinášeti mají. Tu se postavil *Prometheys*, sám bůh z pokolejí ovšem odbojného a zatraceného, za zástupce a repraesentanta člověčenstva, aby bohům klamem odňal, co jim přísluší. Zaobalil totiž maso a útroby býka obětovaného do té kůže, kosti pak úhledně přikryl hojným tukem a nechal *Zeysovi* na vůli, aby si vybral ten díl, jež nyní a napotom z obětí míti chce. Dobře znaje zlý úmysl a lest *Prometheovu* volil *Zeys* přece naschvál kosti v tuku zaobalené, a ty obětovali potom skutečně lidé bohům, z lepší části žertvy pro sebe hojné hody strojíce. Aby smrtelné za toto přelstění potrestal, odňal jim *Zeys* oheň, nevyhnutelně potřebný při žertvě jakož ke každému zdaru a pokroku hmotnému. Avšak *Prometheys* člověčenstvu zase vzácný ten dar boží zaopatřil novou lstí a podvodem, ukradnuv jej *Hephaistovi*. Tu uzavřel *Zeys* potrestati lidi vlastním jejich nerozumem. Poručil *Hephaistovi* udělati z hlíny překrásnou dívčí postavu, kterouž ostatní bohové a bohyně hojně nejkrásnějšími dary ozdobili (*Pandoru*), a poslal ji po *Hermovi* *Prometheovu* bratru *Epimetheovi*. Jakož onen byl chytrák a *napřed vše rozmýšlel*, byl tento zpozdilec a rozmýšlel vše teprve *potom*, když se již bylo stalo. I přijal *Epimetheys* radostně klamný a vábivý dar bohů, a takto přišla *první žena* na zem. Lidé se z ní velice těšili, avšak s touto *Evou* přišly zároveň všeliké pohromy a trápení na zem z nádoby, kterouž žena všetečně a zvědavě otevřela. *Promethea* ale dal *Zeys* z trestu přikovati k sloupu, kdež mu orel játra (dle řeckého náhledu sídlo vášně) vyžírá, kterýchž muk ho po dlouhém čase *Herakles* vysvobodil, tento velký a spasitelný hrdina a nejmilejší z smrtelných synů *Zeysových*, zastřeliv orla krutého. Avšak ještě jiného spasitele bylo potřebí – kentaura *Cheirona*, syna *Kronova*, jež jsa bůh nesmrtelný a za *Promethea* se obětuje sám do *Hadu* černého za něho sestoupil.

Ve formě místy ovšem naivní vyznačena jest v mythu o *Prometheovi* hluboká ona idea o pádu prvního člověka. *Prometheys* je jeho repraesentantem a s druhé strany ale spolu také původem sporu mezi božstvem a člověčenstvem. Hrdý titan znamená snahu v člověčenstvu vybaviti se z poddanosti a odvislosti od vyšší moci a spoléhati ve všem jen na sebe, - znamená odpadnutí člověka od boha a vzpouru proti němu; - jest tedy v mythu pohanském tím, čímž je v biblí angel padlý, jež v podobě hada člověčenstvo svedl, aby jedlo ovoce se stromu poznání.

Avšak což v mythu jen jako dětskou rukou naškrtnuto, to genialní duch *Aischylův* v ohromném obraze s podivu hodnou již jasností vylíčil. Zdá se jakoby ve velikém tom duchu bylo jako ve snách procitlo hluboké tušení.

Aischylos se v některých věcech uchýlil od mythu. Tak se nezmiňuje o přelstění *Zeysově* při oběti. Příčila se bezpochyby genialnímu duchu dětská skoro forma, již se měla vyznačiti marná chytrost lidská proti věhlasu člověka. *Aischylův* *Prometheys* není podvodný chytrák, nýbrž obrovská a velkolepá figura, aniž přece při tom základní jeho význam zrušen jest. Taktéž mlčí *Aischylos* o *Pandově* a líčí prvotní stav lidského pokolení jinak než mythus v básni *Hesiodově*.

Člověčenstvo bylo bídný tvor. Jako dítě nemluvné, jako němá tvář žilo jako ve snách beze všeho poznání a vědomí. A zrovna tak bídný byl také jeho život tělesný. I chtěl je Zeys vyhubiti a stvořiti jiné, ježto by k novému řádu bohů slušelo. Tomu se ale opřel titan hrdý a zachránil své člověčenstvo, které již za vlády starých bohů titanských žilo, - své člověčenstvo *zvířecí*; avšak rozničil v něm doutnající jiskru ducha, zbudiv v něm *sebevědomí, um a poznání*. A tak se z člověka stala osobnost, schopná ctnosti a hříchu. ²⁾ Zeys pak takového člověčenstva již nevyhubil, a tak svým vzdorem proti svrchovanému bohu stal se titan ochráncem pokolení lidského a taktéž jako duchovním jeho tvůrcem, a spolu dobrodincem velikým, staraje se o blahobyť jeho tělesný všemi prostředky. Naučil je totiž všemu řemeslu, průmyslu a všemu umění technickému. Ano i duši jeho uleví, odňav člověku teskné předvídání smrti a vstúpiv do něho slepé naděje. A jakož on těmto novým bohům vzdoroval, tak mělo též člověčenstvo jen na sebe spoléhati, na své sebevědomí, svou svobodu a na samočinnost svého ducha. Prometheus otevřel a podmanil člověku zem a síly přírodní, od bohů ale zraky a srdce jeho odvrátil. Naučil ho ovšem obětovati, nevšak ale k počtě bohů, nýbrž z záru obětního budoucí a zatajené věci hádati a věštiti dovedl, - tedy jenom k sobeckým úkolům.

Uděliv člověčenstvu dary veliké odloučil a odcizil je přece vzdorný a hrdý titan od bohů, avšak učinil to *jakožto bůh*, učinil to s plným vědomím, že za svou lidumilnost, hrozná muka snášeti bude; - *obětuje* ³⁾ se tudíž a *trpí* z lásky k člověčenstvu, a to s takovou hrdou a vítězoslavnou radostí obětovnou, že jí zajisté každý, kdož velkou tragoedii Aischylovu čte, uchvácen jest, a nadšem se cítí nezlomnou onou svobodou sebevědomého ducha, ježto se tak velkolepě a důmyslně v nesmrtelné básni oslavuje, že zajisté s úžasem se ptáti musíme, jakého umění a ducha k tomu potřebí, aby vedle ohromné postavy Prometheovy také výsost a velebnost Zeysova důstojně se vylíčila, a spor hluboký smířil mezi dvěma principy, jichžto zápas naše tragoedie líčí.

²⁾ Jakož vůbec často v tomto úvodu činíme, volíme i tu pojmy moderní. Antický by se to muselo jinak vyjádřiti.

³⁾ Prometheus se nám tu jeví co bůh za člověčenstvo se obětující, za ně trpící. Musíme sem položiti náhled genialního katolického theologa *Döllingra*, jež o Aischylově Prometheu pronáší ve spise: „Heidenthum und Judenthum“ pag. 270:

„Wic wunderbar erscheinen hier die Strahlen höherer Erkenntniss und primitiver Ueberlieferung gebrochen, wie fremdartig gefärbt und wieder durchsichtig genug, ihre Urgestalt erkennen zu lassen! Ueber den gewöhnlichen Kreis Hellenischer Anschauungen reichen freilich die Ideen dieses *ahnungsreichen* Drama weit hinaus, so weit, dass es wohl nur wenig verstanden wurde, und die nachfolgende Griechische Literatur sich, so viel wir sehen, nicht mit demselben beschäftigte. Schon die Darstellung des leidenden Gottes tritt hier ganz aus der heidnisch-Hellenischen Anschauung heraus, denn sonst ist ein leidender Gott wie Dionysos, Attes, Adonis nur die hinwelkende, absterbende, aber im Tode der neuen Blüthe entgegengehende Natur. Hier jedoch leidet der Gott um der Menschen willen als ihr Wohlthäter, und so sind denn in Prometheus drei Persönlichkeiten und drei Funktionen oder Richtungen durcheinander gemischt; denn in seiner Feindschaft und in seinem Trotze gegen den Weltgebieter gleicht er dem gefallenen zum Satan gewordenen Erzengel, und wie später Gnostische Sekten den Schlangengeist, der die ersten Menschen zum Genuss von der verbotenen Frucht des Erkenntnisbaumes verlockt, als den göttlichen Wohlthäter der Sterblichen betrachteten, so wird hier Prometheus, der die verbotene Erkenntnis und Kunst ihnen mittheilte, als der schützende und rettende Genius der Menschen dargestellt, und wieder als der freiwillig für sie leidende; zugleich aber ist er der Urmensch und Repraesentant der ganzen Menschheit, wie sie gegen die Gottheit und ihr Gesetz sich auflehnt, dafür ein düsteres, mühevolleres Dasein erntet, einer Erlösung aber und einen göttlichen Retter, der für sie sich hingeben wird, entgegenseht!“

Z toho a ze slov, jichž *Döllinger* o něco napřed o Prometheu užívá „*angenagelt an das Felsenkreuz*“ vyplývá, že důmyslný theolog v Prometheu zatmělou analogií s obětí na Golghatě viděl, kterouž taktéž slavný křesťanský theolog *Augusti* (Dissertatio II de audiendis in Theologia poetis. Vratisl. 1815), Dr. C. F. A. *Bellmann* (De Aischyli tragoedia Prometheo. Vratisl. 1839 p. 231) a Dr. B. A. *Toepelmann* (Commen. de Aeschyli Prometheo. Lips. 1829 p. 69) spatřovali. Schoemsmann to ovšem nazývá pošestilostí, poněvadž to odporuje jeho náhledu o Herakleovi; avšak tu se zdá důmyslný filolog býti na omyslu. Velké idey metají své stíny daleko napřed a na místo *nejedno*.

Bohužel schází nám plná odpověď na tuto otázku, neboť zachovala se nám jen jedna a to prostřední ze tří tragoedií, v nichž Aischylos mythus o Prometheu vylíčil, a malé zbytky a nepatrné zprávy starých spisovatelů nedostačují, abychom si jen poněkud osnovu velikánského cyklu dramatického představití mohli. 4) Zbyla nám jen ta část, v níž, jak nemůže býti pochyby, básník právě Prometheu horovati dal, kdežto zajisté v první tragoedii základní idey se vyslovily, z nichž výsost a oprávněnost nového řádu božského slavně se jevíly, v třetí pak konečný smír zpupného boha titanského se svrchovaným vládcem nebes a země, s Zeyssem, tak velebně, úplně a zbožně se oslavil, jak se to, ovšem v jiném oboru, děje v Eymenidách mezi starým a novým řádem bohů.

Avšak zachovaná tragoedie a co jinak o ztracených víme, dostačuje přece, abychom se domyslití mohli, kterak v celku onen smír se stal.

Prometheys dal člověčenstvu velké dary, ne však ty největší. Vštípil mu slepé naděje do srdce, toť ale není blahá důvěra a pevná víra v milost a spravedlivost vyššího řízení božského; vzkřísil v něm paměť, tuto tvoří matku všechných Mus; toť ale nebylo pravé umění. Dle hlubokého názoru Hellenského pocházelo toto od bohů; bylo darem bohů a v jejich ochraně, a náboženství bylo prvním a hlavním jeho živlem. Toho umění nemohlo míti Prometheovo člověčenstvo, ježto pocházejíc ze vzdoru proti bohům od nich bylo odpadlo. A vůbec dary Prometheovy nejsou takové, jimiž *člověk k mravní, státní a náboženské osobnosti a společnosti dospívá*. Čtení a počítání, pohodlný byt, vůz, loď, zlato a všecken průmysl i rozličné umění a vědění nečiní ještě celého člověka. V ten smysl se pronesl důmyslný Platon o darech Prometheových, dokládaje, že to *nejlepší, co člověk má, jen od bohů pochází*. 5) Aischylos, jsa básník, ovšem to neřekl holými slovy, než báseň jeho skutkem to dosvědčuje.

Prometheys vzdoroval zpupně svrchovanému vládci v nebi a na zemi, a jeho člověčenstvo je vlastně plod rouhavosti. Zeys tresce hříšníka za tento odboj; na pokolení lidské ale neupalil svého hněvu, ano milost mu prokazuje uděleje mu ty dary nejvyšší, jichž zpupný titan při svém odbojném vzdoru proti bohům lidskému pokolení dáti nemohl a nechtěl, totiž ty dary, jimiž *člověk k vyššímu životu dospívá*. Největší důkaz milosti božské dal ale Zeys tím pokolení smrtelnému, že on sám a jiní jeho bohové a bohyně s Olympu sestoupili a s tím tvorem denním se smísili, z čehož bohorodé plémě *heroů* pochází, tyto pravzory pokolení lidského, jímž za vyšší pořádek státní a společenský, jakož i mravní a náboženský děkovati má.

Zbožná a ideální mysl Hellenů odvozovala totiž vše, co důležitějšího a významnějšího znali, z původu božského. Tak mohly taktéž ony vynikající osoby, jimž staré podání slavná hrdinství, podivu hodné příhody a dobrodružství, založení měst a států, vyhubení všelikých hrůz a příšer, uvedení řádu zákonného, zřízení kultů Náboženských a jiných ústavů blahých a t. d. prisuzovalo, tak mohli i původové rozličné vyšší umělosti, oni prapěvci, hudci, stavitelové a t. d. býti jenom *synové božští*.

Tito heroové byli jeden pramen zjevování se bohů lidskému pokolení, jeden způsob, jimž mu svou vůli Zvěstovali, své dary udělili a svůj řád na zemi uváděli.

Avšak přiblížení se boha k smrtelnému bývá pro tohoto osudné a hrozné, a kdož vyvolen jest za nástroj božské vůle ano i milosti, musí to často svým lidským blahem zaplatiti, - náhled to tajemný a hluboký, s nímž se v rozličných formách potkáváme.

4) Prometheys *Pyrphoros* (oheň přinášející), Prometheys *Desmotes* (upoutaný) a Prometheys *Lyomenos* (vysvobozený).

5) Viz Platonova Protagora. Velmi dobře praví K. Stenhardt v úvodě k této rozmluvě (Plato, übers. von H. Müller I. 422.): „In der Prometheusfabel liegt ein sehr gediegener Gehalt. Wir finden darin den tiefsinnigen und wahren Gedanken, dass der Mensch, als dessen Schöpfer und Vertreter Prometheus erscheint, durch eigene Kraft wohl zu allerlei bürgerlichem Gewerbe und zu der künstlerischen Verarbeitung natürlicher Stoffe, mit einem Worte, zur Gewerbsthätigkeit gelnagen kann, dass aber jene höheru Mächte, die das Leben des Menschen veredelnd zusammenhalten, Recht, Staat und Gesetz, fromme Scheu vor dem Heiligen und Liebe des Rechts, ohne welche die menschliche Gesellschaft sich aufreiben und in thierische Wildheit versinken müsste, einer höhern Ordnung der Dinge angehören und Menschen nur von Gott kommen können.“ Taktéž praví Hegel (Vorlesungen über die Philosophie der Religion II. 93.): „Was Prometheus die Menschen gelehrt, sind nur Geschicklichkeiten, welche die Befriedigung natürlicher Bedürfnisse augehen.“ K pravému jádru tohoto mythu dostali se dle mého zdání: *Lasaulx*: Prometheus, die Sage und ihr Sinn. Würzburg 1843; *Schoemann*: des Aeschylus gefesselter Prometheus. Grefswalde 1844; a *Döllinger*: Heidenthum und Judenthum. Regensburg 1857. pag. 268, a. t. d.

První smrtelná, kteréž se Zeys a vůbec bůh Olympický přiblížil, byla *Io*, dcera Inachova, a z pokolení jejího se právě narodil poslední a největší z oněch smrtelných synů Zeysových – heros *Herakles*, jemuž popřáno bylo po smrti na Olympu přebývat s blaženci nesmrtelnými. V něm se dovršil pojem mužnosti jak v účinnosti tak i v trpení, v němž se dovršil pojem heroa blahočinného a spasitelného, jakož se s ním ukončilo Zeysovo plodné se míšení s pokolením smrtelným. A když Zeys posledního svého syna na zem poslal, v němž míra lidské bytosti a dokonalosti v jistém smyslu vyplněna byla, když člověčenstvo v sebe bylo pojalo obsah božský, tu vypršela i lhůta, kdež repraesentant odpadlého pokolení lidského vysvobozen a spasen býti měl, kdež bůh, jenž za ně trpěl, zase do Olympa se navrátil. I vysvobodil největší a nejmilejší ze synů smrtelných Zeysových, *Herakles*, *Promethea*, odbojníka zpupného a titana trpícího. 6) Zeys byl s ním i s člověčenstvem smířen.

Na těchto ideách, jež jsme tu krátce jen naznačili, zakládá se zjevení *Ionino* v naší tragoedii; a co zpupný titan vydává za důkaz ukrutnosti Zeysovy, je dle pravé podstaty znamení příštího jeho smíru.

Nejvyššího obdivu hodno je zajisté to, s jakou umělostí a s jakým hlubokým důmyslem *Aischylos* mythus o *Ioně* do své tragoedie vpletl a jaký význam mu dal.

Prometheys vyhrožuje Zeysovi, že mu je souzeno býti svržen z vlády nebeské, a to vlastním synem z manželství, jakýmž se jednou zasnoubí. Tentýž osud potkal *Krona* a *Urana*, Zeys pak také není bytost odvěká, věčná a neobmezená. Vzal původ v čase a jsou mu jisté meze kladeny. *Prometheys* zná osud Zeysův, neboť jest právě onen reflektující, napřed uvažující, k budoucnosti hledící duch a tudy i věstec. Dle názoru Hellenského nebyl totiž duch věští vždy a výhradně dar božský, nýbrž z části vlastnost lidská; mohlo tudíž i *Prometheovo* člověčenstvo věštiti. Zeys ve své blaženosti olympické a při svém věhlasu abych řekl božsky nepostředním nezná tohoto nebezpečí, avšak zná je titan trpící, ten duch pracně a samohybně činný. Je to sňatek s *Thetidou*, avšak svrchovaný vládce bohů a lidí se ho vzdal, a bohyně, nevěsta Zeysova, dána za choť *Peleovi*, muži smrtelnému, a porodila *Achillea*, posledního bohorodého heroa, v němž ideal hrdiny jinošského dovršen byl. Postava to nejkrásnější v hrdinstvu Hellenském a při tom hluboce dojmavá. Božská matka nemůže syna učinit nesmrtelným, hrdina krásný musí v květu mládí umřít a syn božský jako každý smrtelný do *Hadu* tmavého sestoupiti.

A tak bylo spolu také dovršeno a stvrzeno smíření Zeysovo s člověčenstvem.

Ještě o jednom vztahu mythologickém čili náboženském musím něco doložit. *Hermes* zvěstuje *Prometheovi* vůli Zeysovu, že jiný nesmrtelný bůh za něho samoděk do *Hadu* vstoupiti musí. To učinil *Cheiron*, syn *Kronův*, jediný věhlasný a laskavý z divého a surového pokolení kentaurů, jenž nezhojitelně raněn jsa tu obět za *Promethea* podnikl. Byl úmysl Zeysův, prvotní zvířecí člověčenstvo v *Tartarus* uvrhnouti, za ně musela tudíž obět v náhradu dána býti, a to právě jeden z oněch surových a zvířecích *daemonů*, ale ten, jenž k ušlechtilosti, umění a moudrosti se rozvinul.

Tak se ukončil velkolepý a ohromný zápas. *Prometheys* uznal výsost a velebnost Zeysovu, zjevil mu své tajemství, a *Herakleem* okovy zbaven přijal železný prsten a věnec vrbový, jež potom, jak to místy u *Helenů* zvyk byl, na znamení udělené milosti nosil. Ta pokora u zpupného a hrdého titana! Tak to *Aischylos* v třetí tragoedii vylíčil, jak ze zprávy u *Athenaia* (XV. 674 D.) s jistotou víme; s nemenší snad bezpečností můžeme tvrditi, že básník taktéž pověděl, že smířený titan bude nyní věstcem a rádcem bohů v Olympu, jak o tom z jiných zpráv a ze starých obrazů víme. *Aischylos* učinil z *Promethea* postavu tak šlechetnou a velkolepou, že když titan blud svůj znávaje Zeysovi se pokoril, tento zajisté soka takového důstojně na milost přijal. Básník dal vítězství tomu, komu náleželo - Zeysovi, avšak byl to přece jen zápas bohů, aprincip, jehož repraesentantem šlechetný titan jest, pojal básníkův velký duch v celé jeho vážnosti.

Tato konečná pokora odbojného titana je tuším sama o sobě důkazem, že ohromný spor v naší tragoedii vylíčený v celku trilogickým náboženským smírem se urovnal. S toho stanovíště musí se naše tragoedie uvažovati, nebo sama o sobě by se mohla naskrze křivě pojmouti, - osud to, s nímž se skoro vesměs setkává. Sám badatel tak genialní a všestranný jako *Döllinger*, jenž úžasnou hloubku ideí a velkolepost našeho dramatu docela pojal, domnívá se, že básník v něm přece od národního náboženství se uchyloval. V některých náhledech vedlejších, to připouštíme, od podstaty a ducha opravdové a hluboké zbožnosti ale nikoliv.

6) Starý křesťanský vykladatel *Hesiodovy Theogonie* *Johannes Diacomus* praví při výkladu mythu *Prometheova* o *Heraklovi*: že přišel jako Kristus a zbavil *Promethea* okovů. A zajisté považoval náboženský názor *Hellenů* *Heraklea* za spasitele, jenž záhubu odvrací. Je velmi zajímavé a důležité v pohanském názoru náboženském stopovati, jak v něm idey temně probřeskují, touhy se zhluboka ozývají, ježto jasnějšího světla a plného ukojení se domáhají.

Nemůže ovšem jinak býti, než že mnohá věc v Prometheu našemu názoru náboženskému se přičí, ve kteréž Helle při anthropomorfismu a polytheismu svého náboženství nic závadného neviděl. Zeys nebyl ještě pouhý duch a svrchovaná osobnost, z kteréž všecko svůj původ má, v níž všecko spočívá a ku kteréž se všecko vrací, nýbrž bytost v mnohém ohledu obmezená. Odboj Promethea, boha titanského, proti jinému bohu nebyl tudíž v té míře náboženskému citu Hellenů závadný, jakoby byl našemu. Tak mohl též Zeys zajisté na začátku své vlády, než všecken odpor potlačen byl, přísněji panovat a kárati, - ano mohl Promethea i pro *přílišnou jeho lásku k člověčenstvu* potrestat, aniž se to mravímu a náboženskému vědomí Hellenskému tak velice přičilo. Zeys nebyl bůh svrchované lásky a milosti. Hellenští bohové měli svá práva k člověčenstvu a přísně k tomu přihlíželi, aby se jim zadost učinilo; člověčenstvo pak bylo sevřeno v dosti těsné meze, jejichžto překročení hněv božský stíhal. Poměr člověčenstva k božstvu zakládal se více na moci a právu, než na lásce a mravnosti. Z toho lze porozumět, že se mluvilo o *závislosti* bohů k člověčenstvu. Když totiž člověk příliš se vypnul přes míru a meze lidské, byl tím hněv bohů popuzen. I přílišné štěstí a veliká krása zbuzovaly v srdci teskné tušení, že brzo pominouti musí; - náhled to i jinde daleko rozšířený a hluboce zakořeněný. Hellenům byl jako v náhradu za pokoru, kteréž ve smyslu křesťanském neznali. U Homera a ještě u Herodota běže se tento *Phthonos* (závist) bohů v plném smyslu, aniž se při tom na nějakou vinu se strany člověka mysli, později ovšem přetvořen byl v trestající hněv božský na přepych lidský. Platon praví, že závist v kole bohů místa nemá.

Ještě z jiné příčiny neviděl Hellen v tom, že Prometheys pro přílišnou lásku k člověčenstvu trestán byl, tak veliké závady. Měl totiž Hellen podivu hodnou resignací, jaké bychom u národu tak jarého a čilého ani nehledali. Věděl, že bohům dána blaženost, lidem ale svizel a strast. Nejlepší na světě jest: nebyti narozenu, a potom přijde hned: brzo umřítí. Koho bohové milují, ten umře mlád. Na světě není nic strašnějšího a bídnějšího než člověk. Takové a podobné výpovědi nacházíme u filosofů, historiků a básníků Hellenských velmi často, a nejsou snad jenom nápady rozmrzelosti jednotlivé, nýbrž pocházejí z obecného a hlubokého přesvědčení. Jest vskutku s podivením, že národ tak geniální a energický takový zasmušilý a trudný názor měl o bytosti lidské, a zdá se skoro, jakoby i tento příklad dosvědčoval náhled, že geniálnost a cit blaženosti na světě spolu nebyvají.

A nemusíme se právě nanejvýš obdivovati hlubokému důmyslu našeho básníka, že přes to přece Promethea proti podání mythickému pojal jako boha, jenž z *lásky* k člověčenstvu, tomuto slepému a bídnému tvorovi dennímu, takové muky podniká a se obětuje?

Zajisté právem pověděl Döllinger, že drama naše bohaté jest na tušení velkých ideí a že mu sotva jeho a pozdější věk rozuměli. Tato neschopnost, aby pozdější ovšem učení a často ducha plní literatové Hellenští byli rozuměli hlubokým ideám, ježto z velkolepého dramatu prosvítají, byla bezpochyby příčinou, že se nám celý kruh nezachoval. Vzduchu titanovu proti Zeysovi, ne ale smíru rozuměli věkové, jimž stará víra a idey náboženské byly již jen předmětem filosofie a archaeologie. A tak nám zbyl jen *torso* z díla, jemuž co do hloubky a rozsahu ideí, co do velkoleposti a ohromnosti v provedení v staré literatuře zajisté v roveň nebylo.

Že se stal smír mezi Zeysem a Prometheem a že se bůh řádu starého pokořil svrchovanému vládci bohů a lidí, to víme s jistotou; kterak ale v duchu titanově poznání, že člověčenstvo darů, ochrany a milosti bohů nových postrádati nemůže, a jak v něm uznání výsosti Zeysovy konečně k průchodu přišlo, o tom ani domněnky jen poněkud bezpečně podati nelze. Z rázu Aischylova genia básnického může se souditi, že vše vylíčil mythicky a typicky; očekávati u něho podrobné provádění úkonů psychologických a reflektivních byloby přenášení pathologického a psychologického žvlu moderního umění do přísné antiky Aischylovy.

Podáme v krátkosti náčrtek třetí tragoedie, jak si ji ze zlomků zachovaných a dílem ze zpráv poněkud sestaviti lze.

Chorem byli titanové, sourodé s Prometheem pokolení, jež Zeys smířený milostivě z propastného vězení Tartaru již byl propustil. I přicházejí k svému sourodci, jenž z hrobu svého zase na světlo vynešen byl i se skalou, k níž přikován jest. Jejich vstupem začínala tragoedie. Pravíť:

Přišli jsme - -

Tyto tvé strasti, ó Promethe!

A tvých okovů muky uvidět.

Z několika jiných veršů je patrné, že titanové dalekou cestu svou obšírněji líčili. Prometheys jim žaluje své muky a již považuje smrt za žádoucí konec svého trápení; avšak Zeys mu ho nepřeje. Z této řeči Prometheovy zachovalo se sedmadvacet veršů v překladu Attiově u Cicerona (Tuscul. II. 10).

Z některých věcí lze zavírat, že třetí tragoedie s druhou měla jakousi obdobu. Titanové litovali tudíž bezpochyby jako Okeanidy krutý osud Prometheův, avšak jsouce s Zeysem smíření radili sourodci svému taktéž k smíru, ovšem ale nadarmo. A jakož v druhé tragoedii vystupuje šedý Okeanos, bůh laskavý a dobrotivý, a s blahou klidností a zralou rozvahou stáří Promethea k povolnosti napomíná a za smírce se mu nabízí, tak přišla v třetímu dramatu prabohyně *Gaia*, ta velebná pramáti všeho tvorstva a všech bohů, kteráž choť (Urana) i syna (Krona) s trůnu božského padati viděla. Jako Okeanos byla i ona zpočátku odpůrkyně Zeysova a porodila giganty, aby proti němu vzpouru zdvihli a pád pokolení titanského na něm pomstili. Avšak Zeys byl již titanům odpustil, a též ona s ním se smířila. Ovšem netklo se její domlouvání Promethea.

O dalším rozvinu dramatu můžeme se domýšlet, že nyní *Herakles* vystoupil co protitvar Ionin. Těž on je na daleké a strastí plné pouti, kterou podniká, konaje své povolání od otce Zeysa uložené, aby spasil trpící, potřel zpupné rouhače, vyhubil všeliké hrůzy na zemi blažší řád a bohům líbý pořádek uvedl; kdežto Io svou divou těkavostí, kteréž Prometheys ovšem svým věhlasem pravou dráhu vykazuje, jako obrazem člověčenstva jest, kteréž proti božstvu se vzpírajíc pokoje a smíru dojíti nemůže.

A právě je zase bohorodý heros na cestě, aby s titana Atlanta, jenž země nebes pól na svých ramenou nosit musí, břímě ohromné snal a z háje Hesperid přinesl zlatá jablka, tento líbezný znak síly plodící, nevadnoucí lásky a sňatku manželského. Zabloudiv přišel k Prometheovi. Titan mučený ho ihned poznal a vítá:

Ó otce nepřítel synu přemilý!

Jak Io tázal se bezpochyby Herakles Promethea, kdož jest a kterak ho zná. Ze dvou veršů Aischylových, ježto jen sem náležeti mohou, můžeme souditi, že titan hrdinovy krátce svůj osud vylíčil, a též o mukách, jež orel mu dělá, vypravoval a zároveň zjevil, že právě od něho, od syna svého soka, spasení očekává. Tu snad krutý dravec právě přilétá a heros volaje:

- Apollone,

Ty vládce luku, bezpečně mou střelu řid'!

zastřelí krvavého letavce. A tak jest počátek učiněn k spasení titana.

Nyní tratíme všechnu stopu, po kteréž bychom s nějakou alespoň bezpečností další chod ztracené tragoedie sledovati mohli. Máme sice z ní ještě dva zlomky po pěti verších, v nich ale zvětšuje toliko Prometheys Heraklovi běh další jeho pouti, jak to v druhé tragoedii Ioně činí. Budiž nám tudíž dovolené k tomu, co jsme již dříve pronesli, ještě některé domněnky připojiti, jak si rozvin dramatu myslíme.

Jako v druhé tragoedii Io své osudy vypravuje, tak vylíčil v třetí bezpochyby Herakles kruté zápasy a práce obrovské, jež šlechtný heros již podnikl jak ke spáse člověčenstva tak k tomu, aby se sám bohům podobnější stal. Podává takto obraz vyššího onoho člověčenství (herosství), kteréž jako *ze štěpu božského na pláni lidské vyrostlo*. Dále jmenoval bezpochyby Herakles Prometheovi onoho z nesmrtelných, kterýž za něho do Hada sestoupiti musí – Cheirona totiž, neboť byl Herakles sám jeho bezděky poranil a ví, jak věhlasný a šlechtný kentaur po noci Hada touží. Prometheys poznává, kterak se vše již k jeho spasení schyluje, poznává ale také, že Zeys a bohové milostivě pečují o to bídné pokolení lidské, jehož spásu hrdý titan sám sobě jen přičítal. Takto myslím připravovalo se konečné vyproštění Prometheovo z trapných okovů, jež ale Herakles sotva sám před se vzal; 7) orodoval toliko u otce Zeysa za titana, již ke smíru a pokoře se nachylujícího. Jen bůh byl s to, aby nezlomné okovy rozvázal, a zajisté je scena, kdež Herakles za Promethea oroduje, předmětem starých maleb. 8)

Herakles, skloniv zpupnou mysl titanovu, a sám jsa od něho poučen o další své pouti, odešel, a následoval bezpochyby velebný zpěv choru, oslavující výsost Zeysovu a božský květ člověčenstva – heroy. Sestoupil pak některý bůh (Hermes, Hephaistos?) a titan již smířlivý odhalil své tajemství, jaká pohroma Zeysovi hrozí. Zdá se však, že toho již potřeba nebyla. Moc oněch temných a krutých prabohyň – Moir a Erinyí, ježto dle výhrůžky Prometheovy kormidlo osudu řídí a jimž ani Zeys oddolati nemůže, našla již svého pravého místa ve vyšším řádu bohů nových, v němž Zeys svou mocí a svým věhlasem vše řídí a spravuje. 9) Sňatek Themidin s Peleem jest již uzavřen, a nenarodí se onen syn mocnější, jenž by Zeysa otce s trůnu uvrhl v niveč záhuby, jak zpupný titan mu byl hrozil. Již jsou Kronos a jeho rod s Zeyssem smířeni, již jsou pravěké Moiry a Erinye, ježto kormidlo osudu řídí, pod správou svrchovaného boha, 10) a hrdý titan Prometheys, jenž nejdéle vzdoroval, poznává, že vyšší a

7) Pravili jsme ovšem dříve, že Herakles Promethea okovů zprostil. Nám šlo při tom jen o to, abychom vylíčili mythus, jak v podání se zachoval, a vzali jsme onu zprávu z Apollodora, kterýž ale, jak s jistotou víme, při tomto vypravování z Aischyla nečerpá, nýbrž z Pherekyda.

8) Viz: O. Jahn *Archaeologische Beiträge*, pag. 226 a násled. Nechceme šířiti o tom slov, jak v tom zvláštní význam leží, že právě Zeysorodý hrdina, ideal bohům libého člověčenstva, za repraesentanta člověčenstva od bohů odpadlého oroduje.

9) Takový byl zajisté náhled Aischylův o Zeysovi, a všude stává básník nový řád bohů nad ona prabožstva, ještě v přírodnosti a nevolnosti pohroužená a s krutou neodvratností vládnoucí. Co se Erinyí týče, dovoluji sobě odkázati k svému překladu *Eymenid*, kdež i o Moirách mimochodem řeč jest (str. 82).

10) V tom ohledu není bez významu, že mythus vypravuje, kterak Moiry přítomny byly sňatku Themidině s Peleem.

ušlechtilější člověčenstvo, než on je spůsobil, milostí bohů se vyvinulo, poznává, že výhrůžka jeho marná byla. I on se koří a okovů svých zbaven přijímá věnec vrbový na znamení odvislosti a služebnosti. Tragoedie bezpochyby se pak ukončila střídavými zpěvy, ježto všeobecný smír a svrchovanou výsost Zeysovu oslavují, a snad i svatebný průvod Thetidy a Pelea spolu s Cheironem se objevil.

Naznačivše takto základ a směr tragoedie Aischylovy, musíme doložit, že jsme nijak idey novověké do ní nevnášeli, ovšem ale to, což v dramatu důmyslného básníka starověkého jako v zárodku jenom spočívalo, v době, kdež ony idey již jasně se rozvinuly, pojímali ve smyslu toho jasnějšího poznání a často k vyjádření těchto myšlének užívali pojmů moderních, což tuším ani omluvy nepotřebuje. Ostřejší vytknutí základních oněch ideí v tragoedii naší zdálo se ale proto potřebné, poněvadž zajedno nejsme právě v moderní dramatice zvyklí na takové idey a zadruhé jich v starých mythech mnozí ani nehledají ani najítí nechtějí. Aischylovo umění ale valí se ještě mocným proudem z oněch tajných hlubin genia, kdež abych řekl prorocký duch s vědomým tvořením básníkovým splývají.

Domnívám se, že na ten čas potřebám naší literatury poněkud vyhověno bude, když alespoň dvě čelnější dramata velkého klassika, *Eymenidy* totiž a *Promethea* v českém překladu máme. Překlad všech sedmi tragoedií nechť někdo podnikne v blaženějších ještě dobách literatury a národnosti naší, kteréž bohdá brzo nastanou. Snažil jsme se smutnou mezeru v našem písemnictví jaktak vyplniti a loučím se zatím s velkým básníkem, abych se přičinil jinou trudnou mezeru vyplniti překladem několika dramat Eyripidových, jehož posud v naší litaratuře zastoupena nemáme. Pak mám úmysl se vrátiti k staršímu svému miláčku, k Aristophanovi.

P r o m e t h e y s .

Tragoedie Aischylova.

O S O B Y :

Síla a Moc.

Hephaistos.

Prometheys.

Chor Okeanid.

Okeanos.

Io, dcera Inachova.

Hermes.

=====

(Divoká a pustá krajina při moři. Vysoké úskalí, propastmi rozervané. Na výstupku skály ve výšce stojí **Prometheys** spoutaný; **Síla** a **Moc** ho drží, vedle **Hephaistos** s kladivem a okovy.)

Síla.

Ku vzdálenému země kraji došli jsme,
Na dráhu Skythskou, do neschůdné pustiny.
Hephaiste! tvá teď věc být bedliv rozkazův,
Jež tobě otec dal, bys toho zlosyna
5 K té skále nebetyčné tady přikoval
Nezlomným pouzem ocelových okovů.
Neb klénot tvůj, všemělého ohně zář
Ukradnuv poskyť smrtelným; za tento hřích
Teď bohům věčným musí dáti odplatu,
10 By panství Zeysovu se kořit naučil
A upustil od mravu lidumilného.

Hephaistos.

Moci a Sílo! Váma jesti u konce
Již rozkaz Zeysův; Vás nic dále nevíže.
Já odhodlat se nemohu, bych upoutal
15 Zde boha sourodého k bouřné propasti. -
Než ovšem nutnost káže mně se odhodlat,
Neb zhrdat slovem otcovým je těžká věc.
Ó hrdoduchý synu moudré Themidy!
Mám bezděky tě bezděčného přikovat
3
20 K těm bohopustým skalám poutem nezlomným,
Kde ani hlasu, ani lidské postavy
Zřít nemáš; - zpráhlý žhoucím slunce paprskem
Ti uschne těla tvého květ, a vítaně
Ti pestrorouchá noc dne světlo zahalí
25 A z rána zas ti slunce jíní roztaví.
Vždy trýznit bude žal tě muky přítomné,
A není ho tu. Kdož by tobě ulevil. -
Tu odměnu máš za svůj lidumilný mrav,
že nedbaje sám bůh na bohů věčných hněv
30 Jsi úcty smrtelným přes právo prokázal.
A za to strážcem budeš skály trapivé;
Zde probdíš zpříma spiat i údem nepohneš,
A marně zaznívati bude nářek tvůj
I ston, nebť neuprosná mysl Zeysova;
35 Vždy krut je ten, kdož vládý vnovo dosáhl.

Síla.

Nuž rychle! Proč se zdráháš, marně běduješ?
Což nevřeš na boha všech bohův odpůrce,
Jenž zrádně vydal smrtelníkům klénot tvůj?

Hephaistos.

Jeť velká věc ta příbuznost, to přátelství!

Síla.

40 Toť ovšem; avšak můžeš neposlušen být
Slov otcových? Což toho víc se nelekáš?

Hephaistos.

Ty`s vezdy nelitostiv a pln krutosti.

Síla.

Nic nepomůže nad ním plakati, a tím,
Což neprospěje, netrap sebe nadarmo.

Hephaistos.

45 Ó zlořečené rukou těchto umění!

Síla.

Proč jemu laješ? zajisté tvou nynější
Tvou strastí nijak vinno tvoje umění.

Hephaistos.

Ó kéž přec uděleno bylo jinému.

Síla.

50 Vše má svůj svůj svůzel, kromě vlády nad bohy;
A svrchovaným pánem nikdo než sám Zeys.

Hephaistos.

Toť poznávám a odpírati nemohu.

Síla.

Nuž pospěš tedy jeho sevřít okovy,
Ať otec tebe nevidí zde oddálat.

Hephaistos.

Vždyť vidíš, že již pouta po ruce tu mám.

Síla.

55 I chop se jich a k rukoum silou mohutnou
Je přibuš kladivem a zatluc do skály.

Hephaistos.

Již koná se a není marná práce ta.

Síla.

Víc ještě zaraž, přituž, nijak nepovol!
Jeť hrozný najít cest i u věcí nemožných.

Hephaistos.

60 Již nerozlučně rámě tj. spoutáno.

Síla.

Teď přikovej i druhé, by se poučil,
Že proti Zeysu jalovým je mudrcem.

Hephaistos.

Krom něho nepohaní nikdo práce té.

Síla.

65 Teď kaleného klínu nelitostný zub
Mu proraž veskrz prsoma vším úsilím!

Hephaistos.

Ach Promethe! jak stenám nad tvým mučením.

Síla.

Zas oddáláš a lkáš nad sokem Zeysovým.
Ať nezastenáš později sám nad sebou.

Hephaistos.

Hle divadlo, od něhož zrak se odvrací!

Síla.

70 I vidím, kterak dostává co zasloužil. -
Kol boku pasem kovovým ho upoutej!

Hephaistos.

To činit musím, neporoučej zbytečně!

Síla.

I budu velet přec a tebe dohánět.
Teď sestup, nohy v kruh mu sevři silou vší!

Hephaistos.

75 Již stalo se to dílo prací nevelkou.

Síla.

Teď zatluč silou vší pout hřeby u nohou,
Neb přísný soudce na tvou práci dohlíží.

Hephaistos.

Tvůj jazyk mluví podoben tvé postavě.

Síla.

80 Bud' ty si něžný, avšak hrdou zpupnost mou
A hněvu mého drsnost nevytýkej mně.

Hephaistos.

Již jděme; každý úd má sevřen okovy.

Síla.

85 Zde hrdej v přepychu a bohy o klénot
Jich okrádaje dávej ho svým smrtelným!
Což mohou oni teď z tvé muky odejmout?
Lži-jmenem bohové tě zovou Přemyslem,
Neb sám bys nyní potřeboval přemyslu,
Jak bysi z těchto osidel se vykroutil.
(*Hephaistos, Síla a Moc odejdou.*)

Prometheys

(po delším zamlčení).

90 Ó nebes aethře! rychlokřídlí větrové!
Vy zřídla řek, ty usměvavá hladino
Řek mořských bez čísla, ty Země všemáti,
A tebe vševidoucí kruhu Heliův!
Vás vzývám, vizte co bůh trpím od bohů!
95 Pohleďte, jakými mukami
Ztrýzněn tisíciletý čas
Tu strádati mám.
Takové na mne hanebné vazby
Nový panovník bohů vymyslíl!
Běda! nad hořem přítomným, nad hořem
Budoucím zalkati musím! A kdy
100 Konec těch svízelů mi zasvitne?
Však což to pravím? Vždyť vše jasně napřed vím,
Co nastane, a žádná muka nepřijde
Mně neočekaná. – Než osud určený
Nést dlužno s snadem největším v tom vědomí,
105 Že neodolatelná osudu je moc.
Než mlčet o svých strastech a i nemlčet
Mi stejně nemožno. – Že lidem blahý dar
Jsem poskytl, tou mukou bídne sklíčen jsem.
Zdroj ohně v ločidle jsem kradmo uchytil,
110 Jenž učitelem veškerého umění
Se smrtelníkům stal a velkou úlevou;
A za takové hříchy trpím tento trest,
Zde v povětrné výšce pouty ukován! –
Ha! co to?

115 Ký šum, ký vanot tajně ke mně zachvívá?
Věje z bohův či z lidí, neb z obojích?
Jde k úskalím pokraj světa se dívat kdo
Na bídu mou; neb s jiným úmyslem?
Nuž vizte ve vazbách mne, boha mučence,
120 Mne soka Zeysova, jenž na se hněv
Bohů všech uvalil, co jich jen
V Zeysových síních obchází;
To pro svou lásku k lidstvu přílišnou!
Běda! jaký to šumot ptactva dravého
125 Slyším na blízku? Povětrí lehounkým
Perutí třepotem šelestí!
Co se jen blíží, děsí mne vše.

(Ze strany mořské vznáší se povětrím na vozích křídlatých *chor Okeanid* a před skálou, na které Prometheys ukován, sem a tam se pohybuje zpívá střídavě.)

Chor.

Strofa I.

Budiž bez strachu,
Neb laskavě družina ta
Perutí hbitým zápasem
130 Blíží se k této zde skále, s tíží
Otcovu mysl sklonivši,
Kvapným nesena větrů průvodem. –
Zaletěl ohlas
Buchotu ocele v jeskyň
Skrýš a zapudil z tváře stud můj panenský;
135 Bosa sem kvapím, hle po voze křídlatém.

Prometheys.

Běda, běda!
Žehnané dětmi Tethye rodino!
Dcerušky bohy, nespalým proudem
Kolem vší země kroužícího, -
140 Otce Okeana, vizte, pohled'te!
Jakovou vazbou ukován
Na strmém srázu, nad černou propastí
Stráž držím nezáviděnou.

Chor.

Protistrofa I.

Vidím Promethe!
A zraky mé zlekané, hle,
145 Zastřelo mračno, slzami
Stížené, ana tvé tělo vidím
Na skále trýzní chřadnouti,
V kruté ocele vazbě sevřeno. –
Noví teď vládci
Kormidlo v Olympu řídí,
150 A Zeys novotným řádem křivě panuje,
Hubě co bylo dříve slavné a ohromné.

Prometheys.

Kdyby v hlubiny země, pod Hada noc,
Pod zemřelých skrýš, v Tartaru propast
Mne byl uvrhnul
155 Aby ani bůh, ani nikdo jiný
Nad tím neplesal;
Teď zde jak hasroš v povětrí bídne
Na rozkoš sokům strádám těch muk.

Chor.

Strofa II.

Ký bůh tak srdce krutého,
By nad tvou mukou zaplesal,
160 Kdo kromě Zeysa necítil
By soustrast s hořem tvým. Ten ovšem v hněvu neskrotném,
V přepychu ducha nezlovném
Prorobou tísni Uranův rod,
165 Aniž ustane dřív, až srdce nasytí,
Aneb někdo mu lstí moc královskou
Zápasem těžkým odejme.

Prometheys.

Ano zajisté, ač násilným teď
Okovem údy mé hanebně spial,
170 Zatouží po mně přec nebeský pán,
Bych mu poslední osud odhalil,
Jenž ho žezla a slávy pozbaví.
Ani pak kouzlem medových slov
Neomámí mne,
175 Aniž se leknu krutých výhrůžek,
Bych mu ten osud dříve projevil,
Než mne sprostí těch vazeb ukrutných
A mne odplatu
Dá za tuto křivdu hanebnou.

Chor.

Protistrofa II.

Ty z pýchy zpupné nekoříš
Se ani v trpkých pohromách,
180 A příliš smělá ústa tvá.
I teskně proniká i zmítá hrůza duši mou;
Strach mi jest tvého osudu,
Zdali přec k cíli těchto svých muk
Jednou dorazíš, nebo nepřístupné všem
Prosbám srdce mysl urputnou
185 V nádrech svých chová Kronův syn.

Prometheys.

Znám jeho tvrdost, vím jaké svévolně
Právo si svojí Zeys; však stane se
Mysli pokorné,

Až bude jen takto ponížen; -
190 Pak ustane od hněvu zpupného,
A s radostí k smíru a lásce
Vděčně mně k vděčnému půjde vstříc.

Choru náčelnice.

Vše vyjev nám a celý příběh vypravuj,
Při jakém provinění Zeys tě zastihl,
195 Že tak tě šeredně a trpce potrestal.
Zjev nám to, jestliže ta řeč tě nermoutí.

Prometheys.

Jeť ovšem žalostno mi o tom mluvit,
Však žal i mlčet, vše a všude strast a bol.
Když nebes duchové se v hněvu pozdvihli
200 A vzpoura mezi nimi vznikla vespolná,
Ti chtějíce se stolce Krona svrhnouti,
By Zeys pak panoval – ti zase na odpor
Se snažíce, by nikdy bohům nevlád` Zeys;
Tuť já chtěl přesvědčiti radou prospěšnou
205 Titany, Urana a Gaiy zplozence;
Však nadarmo,neb lstí a chytrým záměrem
Jsou opovrhli v zpupném síly přepychu,

A myslili, že lehko mocí zvítězí.
Mně ale matka moje Themis nejednou
210 (I Gaia, různá jmena jedné podstaty)
Jest věštila, jak budoucnost se vyplní:
Že ani moci třeba, ani násilí,
Než lstí že opanuje, kdo chce vládnouti.
To slovy rozumnými jsem jim vykládal,
215 Než oni pohrdali, opovrhli vším. -
Tuť se mi nejvhodněji v stavu věcí tom
Být vidělo, ve spolku s matkou samoděk
I jemu vděk se přidružení k Zeysovi.
A radiu mojí nyní v černopropastnou
220 Skryš Tartaru jest svržen Kronos pravěký
I se svou družinou. Tu pomoc a ten zisk
Měl ze mne onen samozvanec nad bohy,
A takou bídnou odplatou se odměnil.
Tož bezpochyby vezdy snad je v tyranství
225 Ten neduh, že svým nejvěrnějším nevěří.
A tázaly jste se, pro jakou příčinu
Tak hanebně mne trestá; toť vám vyjeví.
Jak mile na otcovský stolec dosednul,
Tu ihned bohy dařil čestným údělem,
230 Tím toho, oním onoho a rozdělil
Jim vládu; jenom o ubohé smrtelné
Nižádné péče neměl, ano veškero
Jich plémě zhubit chtěl a nové stvořiti.
A nikdo neopřel se tomu kromě mne; -
235 Jen já se odvážil a lidstvo uchránil,
Že rozdrčeno do tmy Hada nekleslo.
A proto takovouto mukou sklíčen jsem,
Již trpět hrozno jest a žalno spatřiti.
Se smrtelnými lítost maje, za hodna

240 Jsem sám jí uznán nebyl, nýbrž ukrutně
Zde trýzněn jsem, - divadlo Zeysu k ohavě.

Choru náčelnice.

Jen z železa a kamene by muselo
Být stvořeno to srdce, jež by mukou tvou
Se nepohnulo. Ó že já ji musím zřít;
245 Ten pohled žalem zarmucuje duši mou.

Prometheys.

Ó ovšem přátelům jsem pohled žalostný.

Choru náčelnice.

A nepřekročil jsi snad ještě dál než to?

Prometheys.

Odňal jsem smrtelným svůj osud předvídat.

Choru náčelnice.

A jaký lék jsi na ten neduh vynašel?

Prometheys.

250 V jich duše uhostil jsem slepé naděje.

Choru náčelnice.

Toť velkou úlevu jsi poskytl smrtelným.

Prometheys.

A mimo to i oheň jsem jim udělil.

Choru náčelnice.

Má denní tvor ten nyní oheň plamenný?

Prometheys.

A učitelem jest mu mnohých umění.

Choru náčelnice.

255 A pro takové provinění tebe Zeys -

Prometheys.

Tak trestá, aniž muky kdy ustane.

Choru náčelnice.

Což nevidíš těch strastí konec před sebou?

Prometheys.

Ne jiný, leda až se jemu zalíbí.

Choru náčelnice.

260 A zlíbí se? Kdež naděje? Což nevidíš,
Že's hřešil? Jak jsi hřešil říci, bylo by
Ne po rozkoši mně a tobě po žalu.
Tož nechme to, jen hledej muk svých zbavení.

Prometheys.

265 Jeť lehkou, kdož má nohu mimo pohromu,
Být domluvčím a dobrým rádcem bídnému.
Než já to všecko věděl; - ano samoděk
Jsem hřešil, - samoděk a rád, toť přiznávám,
A lidstvu k spáse připravil si tuto strast.
Toť ovšem nemněl jsem, že mukou takovou
270 Se mořit budu na té skále v oblakách,
V bezlidnou toho horstva poušť vyobcován.
Však nebědujte nad mým žalem nynějším,
Než sestupte a slyšte osud budoucí.
Abyste celý poznaly až do konce.
Ó slyšte, vyslyšte mne, soustrastíce s tím,
275 Jenž nyní v bídě jest; vždyť hoře těkajíc
Hned na toho, hned na onoho zasedá.
(Okeanidy sestupují mezi zpěvem následujícím se svých vozů.)

Chor.

280 Nenepovolným velel jsi
To, ó Promethe!
Ihned lehounkou nohou prudkoletý
Vůz svůj opustím
A svatý aether, dráhu letavců,
Na skálu přikrou se schylujíc;
Žalný osud tvůj
Uslyšet toužím úplně.

(Okeanidy seřadily se v orchestře; mezi tím přiblížil se šedý *Okeanos* povětřím na koni okřídleném až ku skále, kde Prometheys je upoután.)

Okeanos.

285 Jsem na konci dráhy daleké,
K tobě, ó Promethe! spěchaje,
Rychlokřídleho toho letavce
Pouhou myšlénkou řídě bez uzdy.
S žalným osudem tvým, věz, soustrast mám.
290 Neboť zajisté k tomu sourodství
Mocně mne pudí;
Avšak krom rodu není nikoho,
Jehož výše bych stavěl nad tebe,
Toho pravdivost poznáš; neumím
Marně lichotit. Nuže tedy rci!
295 Pověz, kterak ti mohu prospěti;
Jistě řekneš, že nad Okeana
Přítele nemáš upřímnějšího.

Prometheys.

Ha! co to je? I také ty sem přicházíš
Se dívat na mou strast? a proudy soujmené
300 I samorostlých jeskyň skalné klenutí
Se troufáš opustit a přijít v tuto zem,
Tu matku železa? I přišel snad jsi sem,
Můj osud spatřiti a s mým hořem soustrast mít?
305 Viz divadlo! mne přítele viz Zeysova,
Jenž věrně pomohl mu panství vytýčit,
A jak teď od něho se svjím mučením!

Okeanos.

Ó vidím Promethe! a chci ti radou být
Tou nejlepší, ač sám jsi dosti zchytralý.
310 Sám sebe poznej a své mravy spořádej
Si v nově, nebt' i nový vládne bohů pán.
I budeš-li tak metat řeči jizlivé
A drsné, ihned Zeys, byt' trůnil ještě výš,
Tě uslyší, že nynější té muky vztek
Jen jako dětskou hříčkou se ti bude zdát.
315 Tož bídníče! hned od vzdorného hněvu pust'
A toho trápení zde hledej zbavení.
Ta řeč snad vetchou moudrostí se tobě zdá.
Než ale příliš hrdomluvným jazykům
Se právě taká, Promethe! mzda dostává.
320 Ty ovšem, nepokoren, nechceš pohromám
Se vyhnout, než k těm starým nové přibrati.
Nuž chceš-li naučení mého poslechnout,
Tož ruky v osten nestrkej, neb poznáváš,
Že přísný vládce neomezen panuje.
325 I půjdu nyní, bych se o to pokusil,
Zda bych tě z muky této mohl vyprostit.
Než zmírní se a bujnou řečí nehrdej!
Což zřejmě nevidíš, jsa mudřec náramný,
Že na marnivý jazyk docházívá trest?

Prometheys.

330 I blahoslavím tě, že`s zůstal bez viny,
Ač vše jsi se mnou podnikl a odvážil.
Než upust' od toho a o mne nepečuj,
Jej neuprosíš, není lehko úprosný;
Hleď raděj sám, ať příchod ten ti neškodí.

Okeanos.

335 Že bližních lépe poučovat dovedeš
Než sebe sám, ze slov i skutků poznávám.
Mne ale nijak nezvrátíš v tom snažení,
I doufám, ano doufám, že mi vděk ten dar
Zeys udělí a tebe zbaví těchto muk.

Prometheys.

- 340 Za to tě velebím a budu velebit.
Vždyť nikdy tobě nescházela laskavost.
Však ušetř práce, marné je vše úsilí
A neprospěšné, jehož bysi vážít chtěl.
Tož tiše chovej se a všeho uvaruj,
345 Neb nechtěl bych, kdež postaven jsem v neštěstí,
By mnoho jiných taktéž hoře potkalo.
To nijak; dost mne osud bratra rodného,
Atlanta, rmoutí, v končinách jenž západních
Nést musí nebe sloup a země, ramenem
350 Jej vzpíraje, to přehromné břemeno.
I země zplozence, jenž sídlé v jeskyních
Kilických, lituji – tu hroznou příšeru,
Stohlavou, krutým násilím teď skrocenou:
Typhóna divého, jenž proti bohům všem
355 Se vzpouřil, vraždu soptě z jícnu strašného,
A z očí srše hrůzonošný blesků žár,
Chtě násilím Zeysovo panství ztroskotat.
Však zastihl ho Zeysův vezdy bdělý šíp,
Ten rychloletý honce, ohněsršný hrom
360 A hrdomluvnou chloubu z něho vyrazil.
Neb právě do prsou ho rána zasáhla
A v pýr a popel rozdrtila mocný vzdor.
Teď leží – ničemný a ochaběný trup
Na blízku úžlabiny moře hučného –
365 Pod patou Aetny, stísněn tíhou nesmírnou.
A na temeně hory sedí Hephaistos,
Kov buše žhavivý; - zde někdy plamenné
Zahučí řeky, zubem lýtým žerouce
Ty libé, krásnoplodé nivy Sikelské. –
370 Tak ohněsršnou neukojnou vichřicí
Vztek soptit bude Typhon žhavým výbuchem,
Ač zcela v uhel sežžěn bleskem Zeysovým. –
Však sám jsi zkušen, není tobě potřebí
Mých naučení; uchraň se, jak můžeš sám.
375 Já nynější své hoře na dno vyčerpám,
Až v srdci Zeysově snad hněv přec uleví.

Okeanos.

Což nepoznáváš, Promethe! že pro mysl,
Jež hněvem chorobí, jsou slova lékařem?

Prometheys.

- 380 Když v pravý čas kdo srdce jemně konejší,
Ne násilím chce sevřít duši zbouřenou.

Okeanos.

Když o tě péči mít a odvážit se chci,
Což k pokárání vidíš v tom? To pověz mi!

Prometheys.

Vše práce marná, bláhové jen dobráctví.

Okeanos.

385 Nech tou mne chořet chorobou, neb neškodí,
Když zdá se bláhový, kdo pečliv o blaho.

Prometheys.

I toť by jmíno bylo za vinu zas mou.

Okeanos.

Tím slovem patrně mne domů posíláš.

Prometheys.

By pro ten soucit záští na tě neuvrh` -

Okeanos.

Snad ten, jenž na stolci teď trůní všemocném?

Prometheys.

390 Ó chraň se, bysi srdce jeho nehněval.

Okeanos.

Tvůj osud, Promethe! byl učitelem mým.

Prometheys.

Jdi zdráv a zachovej si vezdy mysl tu!

Okeanos.

Vždyť sám se chystám, jak mi velí slovo tvé.
Již hladkou aethru dráhu tepe perutí
395 Můj čtveronohý letavec a milerád
Si doma v stáji kolenou svým pohoví.
(Okeanos povětrím se ubírá.)

Zpěv a průvod choru.

I. Polochor.

Strofa I.

400 Nad záhubným losem tvým
Truchlím, Promethe!
Z očí něžných slze kanou,
Nevypráhlým pramenem
Líce moje zvlažující.

405 Jaké hrůzy vládce Zeys
Páchá řádem svévolným,
Pyšně bohům dávnějším
Hroze zbraní násilnou.

II. Polochor.

Protistrofa I.

410 Po všech světa končinách
Žal se ozývá. –
Pro tvou a tvých rodných slávu
Velebnou a pravěkou
Pláče, kdož jen na Asických
Nívách bydlí posvátných,
A tvůj mnohostonný bol
S tebou žalem soustrastným
Cítí každý smrtelník.

I. Polochor.

Strofa II.

415 V Kolchických co sídlí luzích,
Panny v bitvě jásavé;
Skythů čeled', kočující
Kolem plesa Maiotského
Světa krajem nejzazším.
4

I. Polochor.

Protistrofa II.

420 Hrdinský květ Arabie,
A jenž u bran Kavkasských
Bydlí v hradech nebetyčných –
Tábor onen boje chtivý,
Břítkou zbraní řinčící.

Celý chor.

Dozpěv.

425 Jen jediného z bohů zřela jsem
Tak sevřeného hanebně
Ve vazbách nezniklého trápení:
Titata Atlanta, jenž na věky
430 To přebrovské břímě – nebes pól
Svým vzpírá ramenem.
I nařká vln mořských huk,
Z hlubin kvíl se ozývá,
Nářkem hučí Hada noc, země útroba,
435 A zřídla svatoproudých řek
Kvílí žalem soustrastným.

(Přestávka.)

Prometheys.

- Ó nemněte, že z přepychu neb ze vzdoru
Jsem umkl; - v mém srdci hlodá myšlénka,
Že tak se vidím přeukrutně trýzněna.
A přec kdož jiný bohům těmto novotným
440 Vši moc a slávu udělil než jenom já.
Než o tom mlčím, nač bych mluvil o věcech,
Jež znáte; - slyšte však, což zlého na lidech
Jsem spáchal, jak jsem jim, dřív dětem nemluvným,
Um vštípil do duše a ducha vědomí.
445 I neřku to, bych chtěl tím lidi potupit, -
Jen abych daru dobrodiní ukázal.
Neb oni dříve neviděli vidouce
A neslyšeli slyšíce, než podobni
Snů lichým útvarům všech věcí podoby
450 Si mátlí napořád; a budov výstavných
A výslunných dřív neznali, ni tesařství,
Než zaryvše se bydleli jak hemživých
Mravenců hejna v skrýších doupat bezslunných.
I předznaků též neměli, ni pro zimu,
455 Ni jaro květnaté, ni léto plodivé;
To nijak, nýbrž bez umu a rozmyslu
Vše dílo konali, až já jim vyložil
Hvězd východ, jakž západ těžko výskumný.
Těž čísel umění, ten vrchol důvtipu,
460 A písmen sloučeniny jsem jim objevil,
I paměť – tuto tvorčí matku všechněch Mus.
A poprv v jho jsem zapřáh` tury divoké
Za jarma otroky, by s těla smrtelných
Břemeno sňali nejkrutější lopoty,
465 A uveď` pod vůz oře uzdy milovné,
Ten skvost a pýchu přebohaté nádhery.
A nikdo jiný nevynašel přede mnou
Ten mořebrodny, plátnokřídly olavců vůz. –
A jenž jsem lidem tolik zjevil výskumů,
470 Já bídák sám teď nemám tolik promyslu,
Bych z hoře tohoto se mohl vybavit.

Chor.

- Strast strádáš ukrutnou a rady pozbaven
Se kolísáš jak lékař matný; upadnuv
Sám v nemoc zmalátněl jsi, najít nemůžeš
475 Těch léků, ježto by tě mohly vyhojit.

Prometheys.

- Slyš ostatek a ještě více užasneš,
Což umění a průmyslu jsem vyskoumal.
*
Toť vrchol všeho. Když kdo v nemoc upadl,
Nižádná nebyla tu úleva, - ni krm
480 Ni masť, ni nápoj, ani jiné lečidlo,
I chřadli bez pomoci, než jsem objevil
Jim smíšeniny ukojivých hojidel,
By jimi všem se ubránili neduhům.

Pak věšteg řády rozličné jsem stanovil,
485 A první vyskoumal, co ze snů klamných má
Se vyjevit; též věštích hlasů tajnosti
Jsem vypátral i zjevy náhlé na cestách.
Pak křivodrápých dravců let jsem vyložil
Jim neklamně, kdož povahy jsou zlověstné,
490 Kdož blahotné, a který způsob života
Z nich každý má, jak mezi sebou chovají
Ti zášť, ti přátelství a hejna společná.
A jakou úměrnost a barvu útroby
Mít musejí, by bohům byly líbezné,
495 Tak zluče též a jater pestrý blahotvar.
A z kýt a mocných kyčel v tuku obalu
Jsem žertvu rozžehl a v tajné umění
Tak uved' smrtelné, sňav slepost se známek
Ve žáru obětním, dřív bělmem pokrytých.
500 Toť já jsem učinil. – Pak v země hlubinách
Ty člověčenstvu zatajené poklady:
Kov, železo, i zlato, stříbro, - může kdo
Se chlubit, že je dřívě našel než já?
Vím dobře nikdo, lečby chvástal ješitno.
505 A krátkým slovem všecko souhrnuto, věz!
Vše umění má člověk od Promethea.

Choru náčelnice.

Již blaha lidem neuštedřuj přes míru,
Svých vlastních pohrom nepečliv; i nadějí
Se blažím, že těch vazeb jednou pozbaven
510 Ne menší slávou budeš vládnouti než Zeys.

Prometheys.

Ne takto Moira, všeho dovršitelka,
Mi předlo los; - než tisícerou pohromou
A mukou ztrýzněn vazeb zniknu teprvé;
Neb proti osudu sláb všečen důmysl.

Choru náčelnice.

515 A kdož je vládcem nad osudu kormidlem?

Prometheys.

Moir trojice a pamětnice Erynky.

Choru náčelnice.

A proti nim je slabá moc i Zeysova?

Prometheys.

Což mu je usouzeno, toho neznikne.

Choru náčelnice.

A což mu souzeno, než vládnout na věky?

Prometheys.

520 Teď nedovíš se toho, ustaň od prosby.

Choru náčelnice.

Snad tajemství to svaté, co tak ukrýváš?

Prometheys.

Na jiné řeči pomysli, neb není čas
Teď nijak toho hlásati, než skrývati
Co nejvíce; - když tajemství uchovám,
525 Pak z hanebných těch muk a vazeb vyvážnu.

Zpěvy a průvody choru.

I. Polochor.

Strofa I.

Nikdy světa vládce Zeys
S myslí mou se nestřetníž
V sporu odbojném.
530 Nikdy ať neliknám s obětí býků
Posvátnou k bohům se blížit
U otcova, Okeana proudu
Neunavného;
Nikdy nehřeš jazyk můj. –
535 To nechť utkví v srdci mém,
Nikdy z něho nezmizí.

II. Polochor.

Protistrofa I.

Blaze kdož se může brát
S důvěrou a nadějí
Dráhou života,
540 Rozkoší zářící duši svou koje.
Tak ale trnu tě vidouc
Tisícerou mukou zmořeného.

* * * *

Pustiv bázeň před Zeysem
O své vůli smrtelným
545 Vzdal jsi úctu přes míru.

I. Polochor.

Strofa II.

Nuž jak nevděčný vděk to, můj miláčku!
Rci, může ti pomoci, spasit tě
Ten denní tvor? Což jsi neviděl
Tu mdlou a bídu, kterýmiž slepé

550 Smrtných plémě je sklíčeno?

* * * *

Nikdy Zeysův mír a svatý řád
Nemůž` zvrátit rada smrtných.

II. Polochor.

Protistrofa II.

555 To jsem poznala, osud tvůj záhubný
Zde uzřevši, Promethe! Ó kterak
Ta píseň má jinak zaznívá,
Než kterouž jsem tobě v svatebním plesu
Zapěla při lázni nevěstí,
560 Když jsi sestru mou Hesionu
Dary ulichotiv do komnat
Za choť, družku lože, uváděl.

(Divokou prudkostí přikvapí *Io*, šílená; poszavu má lidskou, toliko růžky na hlavě značí báječnou její proměnu v podobu jalovice.)

Io.

Ký kraj? ký lid? a koho tu vidím
V okovech na tom úskalí
Bouří se zmítat?
565 Za jaký zločin tím hyneš trestem?
Pověz, do jaké
Země jsem bídnic zbloudila?
Běda, ó běda!
Zase mne ubohou šílenost bodá.
Příšeru Arga obrovskou
Zaplaš! Hrůzou se chvěji,
570 Pastevce vidouc tisíciokého.
Jak po mně slídí lstivými zrahy!
Ani mrtvého země nekryje,
Z hlubin se na mne ubohou vyřítíl,
Honí mne, štve mne práhnoucí pískem
Břehu mořského.
575 Slyš! Kterak rákos písťaly ukolébavým
Nápěvem zaznívá!
Běda! ó běda!
Kam, ó kam dalekobludná mne vede ta pouť?
580 Ó synu Kronův! Jaký jsi na mně shledal hřích,
Že na mne takové jarmo trápení ukládáš? Ach!
Tak mne šílenou, hrůzami zděšenou trýzníš k zoufání?
Sežži mne ohněm, v zemi mne pohlt', v pokrm mne dej
Zubům šelem mořských!
585 Neodepři, Pane, mi modlitby té;
Dostí mne mnohobludná ta pouť
Již zmučila; nevím, kterak bych znikla
Tohoto trápení.

Choru náčelnice.

Slyšel jsi nářek děvice rohaté?

Prometheys.

590 I slyším děvu šíleností puzenou, -
Dci Inachovu, ježto v srdci Zeysově
Jest lásku roznítla; za to Heřin hněv
Teď ukrutně ji trýzní tryskem nesmírným.

Io.

Kterak ti známo otcovo jméno? pověz mi
595 Ubohé, a kdož jsi
Nešťastníče ty!
Jenž nešťastnou pravým jménem jsi oslovil,
A zvěstoval bohem poslanou pohromu,
Ježto mne moří, mne bodá
600 Ostnem šílenství bludného? Ach běda!
V divokém trysku, zmořena hladem,
Štvána a plašena přicházím,
Lstivým sklíčena hněvem Heřiným.
Kdož tak bohem proklat jest,
Ó kdož strádá tolik jak já?
605 Nuže upřímně zvěstuj mi,
Jaké muky mne čekají,
Jaká pomoc a lék na tu strast;
Pověz, pakli ti vědomo.

Choru náčelnice.

Rci, pověz to dívce, bludnice nešťastné.

Prometheys.

Vše zřetelně ti povím, co chceš věděti,
610 Ne temnou hádankou, než slovem upřímným.
Jak sluší, aby přítel mluvil s přítelem. –
Věz, Prometheys jsem, dárce ohně smrtelným!

Io.

Ty spáso veškerému lidstvu zjevená,
Proč trpíš tak, ó mučeníku Promethe?

Prometheys.

615 Ledva jsem přestal hoře svoje žalovat.

Io.

I nechceš maličký ten vděk mi učinit?

Prometheys.

Rci jaký žádáš vděk, vše dovědět se máš.

Io.

Tak pověz, kdo tě upoutal k té propasti.

Prometheys.

Zeysova vůle, rameno Hephaistovo.

Io.

620 A za jakový zločin trpíš tento trest?

Prometheys.

Dost budiž na tom, co jsem tobě pověděl.

Io.

Tož aspoň konec zjev mi mého blodění,
Kdy nešťastné ten čas přec jednou nastane.

Prometheys.

Nevědět toho lépe ti, než věděti.

Io.

625 Ó nezatajuj mi, co ještě strádat mám.

Prometheys.

Vždyť tobě nezávidím daru tohoto.

Io.

Proč tedy zdráháš se, mi všechno ohlásit?

Prometheys.

Ne závist' to, leč strach tvé srdce zarmoutit.

Io.

Ne větší péči o mne měj, než milo mi.

Prometheys.

630 Když toho žádáš, musím mluvit; nuže slyš!

Choru náčelnice.

Ne tak, přej účast také nám v tom bavení.
Nechť o strastech té dívky dřív se dovíme
A ona sama los svůj krutý líčí nám,
Pak příští hoře své nechť slyší od tebe.

Prometheys.

635 Jeť slušná věc, Io! ten vděk jim učinit.
Vždyť zajisté jsou rodné sestray otcovy;
A vyplakat a vyželeti hoře své,

Kde posluchači útrpnosti slzičku
Ti vyroní, toť stojí za zmařený čas.

Io.

- 640 I nevím, jak bych mohla neposlechnout vás.
Vše, čehož žádost vaše, slovem upřímným
Se dovíte, ač žal a stud mi vyprávět,
Jak bouře bohem poslaná a zhyzdění
Mé sličnosti mne nešťastníci potkalo. –
- 645 Pořáde noční vidění do panenských
Mých komnat zavítala, slovem lichotným
Mne vábíce: „Ó dívko blahoslavená!
Proč volíš pannou být, kdež tobě usouzen
Ten sňatek nejvyšší? Hle střelou lásky Zeys
650 Po tobě zahořel a touží v náruč tvou.
I pročez nezamítej lože Zeysova,
Ó dívko! nýbrž luhy navštiv v údolích
Lernejských, salaše a stáda otcova.
By oko božské ukojilo touhu svou.“
- 655 A tací snové sužovali každou noc
Mne ubohou, až jsem si vzala odvahu
A otcí zjevila snů noční návštěvy.
Ten četné průvody hned poslal do Pythy
A Dodony, by zvěděl, jak by žehnáním
660 Neb žertvou bohům líbý skutek učinil.
I vrátivše se zvěstovati tajemných
A nevýskumných věšteb slova měnivá,
Až konečně zvěst jasná došla Inacha,
Jež zřejmě ukládala mu a velela,
- 665 By ze vlasti mne vypudil a z domova,
Co boží oběť bloudit v světa končinách;
A jestli neposlechne, plamenný svůj blesk
Že sešle Zeys a shladí vešken jeho rod.
I poslušen těch Loxiových prorocství
- 670 Mne z domu vyhnal ven a zamknul přede mnou,
Ó smuten před smutnou, - než jarmem násilným
Ho mocně donucoval Zeys tak učinit. –
I zvrácena hned mysl má a postava. –
Hle rohatá a ostrým sršně žíhadlem
- 675 Jsouc bodána hned skokem běsným, šíleným
Jsem pádila ku krásným proudům Kerchnejským
A k horám Lernejským. A pastvec, země syn,
Neskrotný v hněvu, Argos, za mnou sledoval
A stejným okem slídil po mých kročejích.
- 680 Však z nenadání netušený smrti los
Ho zbavil života. – Mne ale šílenou
Bič boží z jedné země žene do druhé. –
Mé utrpení slyšel jsi, a pakli víš
Mých strastí cíl a konec, zjev mi je; a jen
685 Mi z útrpnosti klamnou řečí nelichoť,
Neb nejhnusnější jed jsou slova strojená.

Chor.

Ustaň, běda, ustaniž!
Nikdy, nikdy jsem nemněla,
Taká že slova strašlivá
690 Sluch můj proniknou;
Taký že pohled ukrutný,
Hoře, hrůza a muka nesnesná
Dvojbřítkým ostnem
Duši mou promrazí.
Ó osude, ó osude!
695 Trnu vidouc to hoře Ioino.

Prometheys.

Již napřed běduješ a plna bázně jsi;
Ó počkej jen, až konec ještě uslyšíš.

Choru náčelnice.

Mluv, vypravuj! jest úlevou to chorému,
Když jasně napřed ví, co ještě trpět má.

Prometheys.

700 Což dřív jste sobě přály, snadno skrze mne
Jste dosáhly; tož slyšet jste si žádaly
Ji samu vypravovat o svých trápeních;
Teď slyšíte ostatek, což strastí utrpět
Má ještě dívka tato hněvem Heřiným.
705 Ty ale, dcero Inachova! slova má
Si v srdce vlož, bys věděla svých poutí cíl. –
Nejprv se odsud obrať k slunce východu
A putuj k nivám rádlím posud netknutým,
I k Skythům přijdeš kočovným, již bytují
710 Na vozích krásnokolých v chyších pletených,
Dalekostřelným ozbrojeni lučištěm.
Těm vyhni se a o zem jejich zavaď jen
Po břehu mořehučném z niv těch spěchajíc.
A na levo tu sídlí kujci železa,
715 Lid Chalybů, jichž bedlivě se vystříhej;
Jsouť surovci, jichžto se štítí každý host.
Pak k řece přijdeš *Divoké*, ne lžijmenné.
Té nepřebroď, neb není schůdný její brod,
Než na sám Kavkaz dostup, horu nejvyšší,
720 S jejížto temen samých jarou silou proud
Ten hučí. – Vrcholů těch hvězdám sousedných
Jest tobě překročit a dráhou polední
Se brát až přijdeš k Amazonek tábora.
Všech mužů nepřítelk, ježto sídleti
725 Kdys budou v Themiskyře u Thermodontu,
Kdež skalná čelist Salmydesská z moře ční,
Všem plavcům nehostinná, lodí macecha.
Ty velmi laskavě ti cestu ukáží. –
A k okřídlení u samých těsných moře bran
730 Pak přijdeš – ke Kimmerským, jichžto s udatným
Hned srdcem miň a přebroď prosmyk Maiotský.

I bude na věky zvěst velká u lidí
Té pouti tvé a Bosporos se bude zvat
Ten brod. I Evropskou tak půdu opustíš
735 A přijdeš na pevninu Asickou. -
A což ten bůh pán se nezdá vám vždy stejný jen
Být ukrutník? Že bůh on k panně smrtelné
Jest zahořel, tu na ni poslal bludnou pouť.
740 Ó dívko, trpkého jsi našla ženicha
Si ke sňatku, neb co jsi posud slyšela,
To nepovažuj ani za proslov svých muk.

Io.

Ó běda, běda mně!

Prometheys.

Již běduješ a vzdycháš; a co teprve
Si počneš, až se dovíš hoře ostatní.

Choru náčelnice.

745 Což ještě další trápení jí oznámíš?

Prometheys.

Ó moře zlobouřné překrutých neštěstí.

Io.

Ký zisk mi život takový? Proč nevrhnu
Se ihned sama s této skály propastné,
Bych rozdracena dole našla zbavení
750 Všech trápení, neb lépe umřít jedenkrát,
Než strádati tak bídne po dni veškeré.

Prometheys.

Jak těžce teprve bys nesla strasti mé,
Kdež ani umřítí mi není souzeno
Toť aspoň byloby muk všechněch zbavení.
755 Tak ani konce neznám svého trápení,
Leč Zeys až spadne s trůnu samozvančího.

Io.

A stane se, že z vlády bude svržen Zeys?

Prometheys.

Tož s radostí bys viděla tu pohromu!

Io.

A kterak ne, jež strašně trpím od Zeysa.

Prometheys.

760 Nuž tedy věz, že se to stane skutečně.

Io.

A kdož ho o královské žezlo oloupí?

Prometheys.

On sám svým lehkovážným myslí vnuknutím.

Io.

I kterak? rci, když ti to není na ujmu.

Prometheys.

Sňatkem se zasnoubí, jež bude litovat.

Io.

765 A s bohyní či smrtelnou? rci, můžeš-li.

Prometheys.

I k čemu to? teď o tom nesmí býti řeč.

Io.

A od manželky bude svržen se stolce?

Prometheys.

Z ní narodí se syn nad otce mocnější.

Io.

A není odvraty mu toho osudu?

Prometheys.

770 Nižádné, leč bych já těch vazeb zbaven byl.

Io.

A kdož tě zbaví proti vůli Zeysově?

Prometheys.

Z tvých zplozenců to musí jeden vykonat.

Io.

Co pravíš, můj že syn tě spasí těchto muk?

Prometheys.

Potomek třetí z desátého kolena.

Io.

775 Jeť posud záhadné mi toto prorocství.

Prometheys.

I nebaž ani zvědět svou vlastní strast.

Io.

Což sám jsi dříve dával, toho nebeť teď.

Prometheys.

Ze dvojí zvěsti jednu chci ti udělit.

Io.

A z jakých? rci; než dovol mi z nich vyvolit.

Prometheys.

780 To dovolím; nuž vol si, mám ti ostatní
Tvou strast neb spasitele mého objevit?

Choru náčelnice.

To jedno jí rač učiniti vděk a nám
To druhé. Neoslyš slov těchto prosebných,
Jí zvěstuj bludné její pouti ostatek,
785 Nám spasitele svého. Po tom toužíme.

Prometheys.

Když toho žádáte, toť nechci odpírat,
Bych nepověděl, čeho sobě přejete.
Dřív tobě povím pouť tvou mnoho zmítanou,
I zapiš si to v ducha desky pamětné. –
790 Až proud ten překročíš, dvou světů hranici,
A moře hukot přeplaveš, pak k východu
Se plamennému beř, k těm drahám slunečným,
Až na Kisthenské přijdeš nivy Gorgonské,
Kde sídlí Phorkovny, ty děvy pravěké,
795 Tré panen labutích, jimž jeden společně
Se dostal zub i oko, a jimiž nezablesk`
Ni slunce paprsek, ni luny noční svit.
Jim sousedí tré sester jejich křídlatých,
Gorgony hadovlasé, lidomornice,
800 Jichž pohledem se tají vešken živý dech.
To všecko tobě na výstrahu povídá,
Než o jiném teď poslyš hrozném divadle;
Tož nohů, - ostrozubých němých Zeysa fen
Se vystříhej a Arimaspův tábora,

- 805 Těch jednookých konětrysků, bydlících
U Plutonova proudu zlatotokých vod;
K nim nebliž se. Pak přijdeš v zemi dalekou,
Ku kmenu černochův, již mají sídla svá
Při slunce pramenech, kdež řeka Aithiops.
810 Po břehu jejím bež se, až se dostaneš
K těm prahům hučným, tam kde Nil z hor Byblinských
Své sladkovodé svaté proudy vysílá.
Ten sám ti dráhu ukáže až v tříhrannou
Zem Neilotskou, jež tobě a tvým zplozencům
815 Za novou požehnanou vlast jest souzena. -
A pakli cos` ti záhadno a nejasno,
Jen opakuj a poučím tě zřetelně;
Neb prázdňe víc mám, nežli sám jsem žádostiv.

Choru náčelnice.

- 820 Máš ještě něco, co bysi byl pomínul,
Jí zvěstovat o strašném jejím bloudění,
Tož pověz; pakli však jsi všechno vyprávěl,
Těž nám vděk učiň, zač jsme žádaly, jak víš.

5

Prometheys.

- Cíl bloudění svých úplně již slyšela.
Ať ale ví, že marně neposlouchala,
825 Chci povědět, co trpěla než přišla sem.,
A dáti takto svědectví na slova má. –
I opominu zcela davu mnohých slov,
A k cíli tvého bloudění hned přikročím.
I nejdříve jsi přišla v nivy Molosské
830 A na široké pláně výšin Dodonských,
Kdež Thesprotského Zeysa trůn a věštistiště,
Ten zázrak neúvěrný dubů prorockých,
Jež slovy jasnými, ne temnou hádankou
Tě vítaly co blahoslavnou Zeysa choť,
835 Jíž stát se máš; nuž zdali ti to lichotí?
A odsud běsem štvána dráhou pobřežní
Jsi pádila k velkému Rhey chobotu
A nazpět zase během matným bouřila.
Však ale v časech příštích tento moře kout,
840 To jistě věz, se zvátí bude Ionickým,
Tvé pouti památka všem příštím kolenům.
Toť známkou buď ti ducha mého věštího,
Jenž vidí víc, než co jest vůbec patrné.
To ostatní vám pravím oboum společně,
845 An ku stopě se vracím řeči dívější.
Jeť, město tam, Kanóbos, v země končinách,
Na hrázi a při ústí Nilu samého,
Zde Zeys ti ducha vědomí zas navrátí,
Jen jemným rukou dotknutím tě pohladě;
850 A jmenovce po Zeysově tom zplození,
Epapha zrodíš černocho, jenž plodů hoj
Z niv bude brát, jež širotoký vlaščí Nil.
Rod z něho pátý padesáti-děvičí
Zas do Arga se navrátí; ne samoděk,
855 Než prchne před soukrevným sňatkem s bratranci

sbor panenský. Ti ale v mysli zmámeni,
Jak luňák za holuby po nich vzápětí,
A sňatek uloví si lovem záhubným;
Neb nedopřeje bůh jim těchto panen těl,
860 A Hellas pochová je vraždou panenskou,
Srdnatě v noci nastraženou, zhubené.
Neb žena každá chotě věku pozbaví,
Meč dvojbřitký mu ponořivši do srdce.
Kéž tak mé vrahy Kypris také navštíví!
865 Jen z dívek jednu touha lásky zchlácholí,
Že chotě nevráždí, neb změkne v úmyslu
A z obého si volí to, že raději
Chce slynout slaboučku, než krví zbrocenou.
A tato Argu porodí rod královský.
870 Slova dlouhých třeba vše to jasně vyložit.
A ze semena toho narodí se rek,
Ten střelec proslavený a můj spasitel
Z muk těchto. Tuto věštbu matka pravěká
Mně dávno zvěstovala, Themis Titanka.
875 Než kdy a jak, to' mnoho času potřebí
Ti povědít, a nic ti platná známost ta.

Io.

Ó běda! ó běda!
Zase mne křečů pal, srdcemocný běs
Prožihá; zase mne sršně šíp
880 Bodá žíravý.
O prsa hrůzou lomcuje srdce,
V závrtném víru točí se zrak;
Z dráhy mne nese zběsilý duch
Vichřicí divou; - jazyk mi chromne,
885 Marně změtená slova zápasí
S vlnami hrůzy záhubné.
(Io s divokostí šílenou odkvapí.)
*

Zpěv a průvod choru.

I. Polochor.

Strofa.

Moudrý, ano moudrý ten,
V duchu kdož poprvé rozvážil,
Poprvé slovem to prohlásil,
890 Sňatek že jenom s rovnými
K blahu může prospívat.
Nikdy ať s bohatsvím zhýralým,
Nikdy ať se šlechtou zpyšnělou
Snoubit se netouží muž robotný.

II. Polochor.

Protistrofa.

895 Ó vy Moiry velebné!
Nikdy, ó nikdy ať za družku
Zeysova lože mne nezříte;
 Nikdy se ke mně nebližij
 Ženich z výše nebeské.
Trnu, an vidím to panenstvo
Sňatku se štítit a trpět přec
900 Muku těch bloudění pro Heřin hněv.

Celý chor.

Dozpěv.

V rovném sňatku jen blaha bezpečnost;
Tent' touha má! Nikdy však vyšší bůh okem lásky
 Neodolatelným na mne nepohled'!
Nezápasný to zápas a cesta bezcestná.
905 Nevím, kam bych se octnula,
 Neboť cesty nevidí,
 Zniknout vůle Zeysovy.

Prometheys.

A přece Zeys, ač hrdá v mysli přepychu,
Se stane pokorný, neb chystá zasnoubit
Se sňatkem, jenž ho někdy svrhne s království
910 A s trůnu v niveč záhuby; tak Kronova,
 Tak kletba otcova se zcela vyplní.
 Již klnul s pravěkého trůnu padaje.
 A strastí těchto zbavení mu žádný bůh
S to není, aby jasně zjevil kromě mne;
915 Jen já vím co a jak. – Nuž ať si v hrdosti
 Své sedí, důvěřuje v povětrný třesk
 A rukou ohněsršné střely metaje.
 To nic mu neprospěje, aby hanebně
 A bídě neodvratným pádem neklesl.
920 I zbrojí takto zápasníka na sebe,
 Tož reka záračného, s nímž boj nemožný;
 Ten plamen blesku mohutnější nalezne,
 A rachot ohromnější hromu třeskotu,
I v niveč zdrtí zemětřesný trojzuban,
925 Tu hrůzu moří – kopí Poseidonovo.
 A touto klesnův pohromou se naučí,
 Jak věc to dvojí: panovat a otročit.

Choru náčelnice.

Což by si přál, tím Zeysu hrozíš rouhavě.

Prometheys.

Co splní se a což si přeji též, jen řku.

Choru náčelnice.

930 Lze pomyslit, že povládně kdo nad Zeyssem?

Prometheys.

A větších ještě strastí břímě ponese.

Choru náčelnice.

A nehrozíš se taká slova pronášet?

Prometheys.

Což bych se bál, mně umřít není souzeno.

Choru náčelnice.

Než svizel krutější ti může uložit.

Prometheys.

935 Necht' si to učiní; jsem na vše odhodlán.

Choru náčelnice.

Kdož Adrastei koří se, tiť moudří jsou.

Prometheys.

I koř se, modli, lichot' tomu, kdož má moc;

Mně výsost Zeysova míň platí nežli nic.

Ať panuje a vládne tento krátký čas

940 Dle libosti, však dlouho pánem nebude. -

Než Zeysova tu vidím běhouna,

Tohoto sluhu samozvance nového;

Ten zajisté zas přišel s čerstvým poselstvím.

(*Hermes* povětrím se blíží; berla a křídla u nohou značí posla z Olympu. Stroj, na němž se vznáší, zastaví se asi uprostřed jeviště.)

Hermes.

945 Ty mudráku, ty přejizlivý jizlivče,
Jenž rouhaje se bohům úctu smrtelným
Jsi vzdával; - tebe volám ohně zloději!
Nuž otec tobě poroučí, bys o sňatku,
O němž jsi chvástal, že ho zbaví vladařství,
Mu zřetelně, ne v hádankách hned pověděl
950 Vše zevrubně. Ať dvojí cestu, Promethe!
Mi nespůsobíš, neboť víš, jak málo Zeys
Je na takové shovívav a milostiv.

Prometheys.

Tot' velebnomluvná a plná výsosti
Je vskutku řeč, jak sluší bohův pohunku.

955 I mníte nováčkové, vnově vládnoucí,
Že v hradech svých vždy posídlíte bez žalu?

Dva tyrany jsem viděl z nich již vyhnány,
A třetího, jenž nyní vládne, uhlídám
Co nejrychlejš a nejbídněj. A míníš snad,
960 Že v bázi pokořím se bohům novičkým?
Toť mnoho chybí, ano vše. Ty ale hned
Tou cestou, již jsi přišel, pospěš nazpátek;
Nic nedozvíš se, co`s chtěl ze mne vyskoumat.

Hermes.

Již jednou takovým svým zpupným přepychem
965 Jsi zajel na úskalí těchto trápení.

Prometheys.

Přec za tvé otročení svého strádání
Bych nijak nechtěl vyměnit, to jistě věz;
Neb lépe, myslím, být té skále otrokem,
Než otci Zeysu věrným poslem služebným.
970 Tak odplácet se musí přepych přepychem!

Hermes.

Ty`s nějak zbujněl v těchto okolnostech svých!

Prometheys.

Ó zbujněl! Kéž bych viděl takto bujezi
I soky své, a mezi nimi tebe též.

Hermes.

Což viníš také mne ze svého osudu?

Prometheys.

975 Nuž zkrátka: v nenávisti mám Vás bohy vše,
Již lásku bezprávně mi zlobou zplácíte.

Hermes.

Nemalým šílenstvím tě vidím chořeti.

Prometheys.

Nuž chořím, pakli k vrahům zášť je chorobnou.

Hermes.

Ve blahu postaven byl bysi nesnesný.

Prometheys.

980 Ó běda!

Hermes.

Slova takového nezná Zeys.

Prometheys.

Vždyť všemu naučí nás, anžto stárne čas.

Hermes.

Ty`s však se posud nenaučil moudřeti.

Prometheys.

To ne, sic nemluvil bych s tebou, s pohunkem.

Hermes.

Tož zdá se neřekneš, zač otec požádal.

Prometheys.

985 Snad mám se mu co dlužník vděčně odměnit?

Hermes.

Jak se chlapcem si děláš se mnou úštipky.

Prometheys.

A nejsi chlapec? ano větší zpozdilec,
An mníš, že něčeho se dozváš ode mne?

990 I není muky, není lsti a chytrosti,
Jíž Zeys by sklonil mne, bych mu to zvěstoval,
Dřív než mi hanebné ty vazby uvolní.

I metejž on si plamen žhavě sršící.
Burjanem bělokřídlym, hromu třeskotem
V útrokách země rozdrtíš a směsíž vše.

995 Mne přece neskloní, abych mu vyjevil,
Kým souzeno mu z panství býti vyhnánu.

Hermes.

I rozvaž, zdali tak ti spása zasvitne.

Prometheys.

Již dávno rozváženo, usmysleno jest.

Hermes.

1000 Tož odhodlej se, bláhovče! přec konečně,
A nabud' pravé při těch strastech rozvahy.

Prometheys.

Jen nadarmo mne nudíš lichou domluvou.
Pust' myšlénku, že ihned vůle Zeysovy

1005 Se uleknu a stanu dívkou na mysli
A toho, k němuž chovám záští největší,
Snad poprosím jak ženská ruce spínaje,
By vazeb těch mne sprostil. – Toho dalek jsem.

Hermes.

- Bych mnoho mluvil, marná bude moje řeč.
Nic netkne, nezměkčí se prosbou srdce tvé.
Jak hříbě novojihé hryžeš udidlo,
1010 A vzpínaje se proti uzdě zápasíš.
Než vzdoruješ jen v marném mdloby přeludu.
Neb hrdý pych, kdež není moudré rozvahy,
Sám v sobě nemůž` odolati ničemu.
I rozvaž, pakli neposlechneš mojich slov,
1015 Jaká to vichřice a strastí velvní
Tě stihne neznikle. Neb nejprv hranolnou
Tu propast hromem svým a blesku plamenem
Zeys otec rozdrť a pohřbí tělo tvé,
A chovat tebe bude náruč skalnatá.
1020 Až pak se dlouhá času lhůta vyplní,
Zas vyjdeš nazpět na světlo. I letavý
Pak vyžel Zeysův, orel krví zbrocený,
Ti hltavě strap velký z těla vytrhá;
1025 I denně přiletí ten nepozvaný host
A z černé jater krmě bude labužnět.
A konce neočekávej té muky své,
Leč z bohů kdo by za střídníka strasti tvých
Se vyskytl a v bezeslunný Hades sám
Chtěl sestoupit a v černou propast Tartaru.
1030 Dle toho ustanov se; - není sbájená
To vyhrůžka, než slovo příliš pravdivé.
Neb neznají lež mluvit ústa Zeysova,
Než každé slovo vyplní. Tož ohlédniž
A rozmysli se, abys vzdoru zpupného
1035 Za lepší nevážil než blahou rozvahu.

Choru náčelnice.

Ne nevhod zdají se nám slova Hermova,
An tobě radí vzdát se vzdoru zpupného,
A kráčet po stopě blahé rozvahy.
I poslechniž; blud hříšný hanba moudrému.

Prometheys.

- 1040 Dávno jsem o tom poselství věděl,
Jímž tu hřmotí; než trpět hanebně
Od soka nijak k potupě soku.
Pročež metež si na mne v plamenných
Ohně kotoučích blesků svých střely!
1045 Zachvěj se aether
Hromem a vířením větrů divokých;
Základem země u samých kořenů
Vichřice zatřas, -
Velvní moře hukotem zuřivým
Valiž se dráhou nebeských hvězd, -
1050 V černou Tartaru propast uvrhniž,
Rozdrť toto mé tělo, divokým
Vírem osudu schvácené: -
Mne přece nemůže usmrtit.

Hermes.

1055 Taková jenom z šílené mysli
Slova a úmysly uslyšet lze.
A což schází mu ještě k běsnosti,
V té když pohromě od vzteku nepouští?
Vy ale, ježto při mukách jeho
Soustrast sdílíte, ihned z tohoto
1060 Místa s kvapem pospěšte největším,
Ať vás mráкотou ducha neschvátí
Hromu strašlivé řvání.

Choru náčelnice.

Nemluv mi toho, jinak mi porad',
Mám-li tě poslechnout, neb svůdné jsi
1065 Slovo promluvil, jehož nesnesu.
Můžeš mi velet hanebnost páchat?
S ním chci strádati což mu je souzeno,
Neb jsem uvykla pohrdat zrádcem;
Nevím o hlíze,
1070 Ježto mi více jest odporná.

Hermes.

Pamětny buďte, což jsem vám pravil,
Abyste v zkázy tenatech pak
Osudu lajíce neřekly,
1075 Že vás v nenadálou záhubu
Zeys uvrhnul;
Ne, vy samy jen toho činíte,
Vědomky, nijak překvapem,
Aniž přelstěním
Jste se v záhuby sítě nesmírné
Zapletly vlastním nesmyslem.

(Hermes pověťtím se ubírá; vichřice s hromem a bleskem burácí; země se třese.)

Prometheys.

1080 A již slovo skutkem se stává,
Země se třese,
Hromové řvání rachotem hučí,
Kmitavě blesků mihá se šleh
Požářem divokým.
1085 V kotoučích prachu vichřice víří,
Bouře všech větrů řtí se na sebe
Bojem vespolečným,
V zuřivé vzpouře se střetnuvši;
Nebe s mořem se srazilo v směs. –
Tak již od Zeysa na mne patrně
1090 Valí se hrůzoplodný ten sráz. - -
Ó matko svatá, ó nebes aethře,
Ty zdroji světla všemu se prýštící,
Vizte, jaké trpím bezpráví!

(Prometheys se propadne se skálou, na niž přikován jest.)

V ý k l a d.

O s o b y a j e v i š t ě .

Moc a Síla, dle Hesioda synové Stygini (Styx) a Pallantovi, u trůnu Zeysova stojící. Jsou pouhé zosobení a nemají dalších vztahů mythologických.

Hephaistos, bůh ohně jak přírodního (na příklad v sopkách), tak i dělaného, tudíž také bůh umělosti, kteráž pomocí ohně pracuje. Hephaistos byl kovář bohů, kterýž jim domy, zbraně a ozdoby dělal, zvláště pak Zeysovi střely bleskové. Kovárnu svou měl na Olympu; dle pozdějšího mínění na zemi v sopkách. Poněvadž dle názoru hellenského oheň s nebe pochází, byl Hephaistos syn Zeysův, kterýž ho s Olympu na zem shodil na ostrov Lemnos, kdež byla sopka Mosychlos, první kterouž Hellenové poznali. Z této sopky ukradl právě Prometheus oheň nebeský a dal jej smrtelným (furtum Lemnium). Ačkoliv později každá sopka, přede všemi ale Aetna, za dílnu Hephaistovu se považovala, zůstal přece ostrov Lemnos hlavním sídlem jeho kultu. Zde musel jednou za rok po devět dní všechno oheň uhasnout, až se pak zase ze svatého ostrova Apollonova (Delos) jiný přivezl. Ačkoliv obyčej tento z jiné příčiny se odvozoval, značí původně a vlastně jen to, že nebeský živel ohně lidským užíváním se znečistí a ze světla nebeského, jehož obřadové sídlo Apollonův ostrov byl, obnoviti se musí. Co do osobnosti byl Hephaistos dobrák a spolu chytrák, při vši umělosti ale trochu nemotorný, a při mohutných prsech a ramenech slabý na nohy. (Jeho kulhavost značí plápolavost ohně.) Oděn byl po řemeslnicku. Vůbec ale byl kultus jeho nepatrný. V Athenách strojí se jemu spolu s Prometheem o Panathenaiách závod, při němž se s rozžatými pochodněmi běhalo.

O *Prometheovi* řeklo se již v úvodu, čehož nevyhnutelně potřebí jest. Mythos o něm později všelijak se přetvořoval a vykládal. Z Promethea byl učiněn tvůrce lidí. Z hlíny, slzami zmáčené, je tvořil a uděloval jim vlastnosti zvířat všelikých; Athene pak duši do nich kladla. Mythu tohoto užívalo se často k allegorickému naznačení života lidského, zvláště také na sarkofagech. Dle mythologického rodokmene byl Prometheus jakožto syn Japetův bratranec Zeysův, jehož otec, Kronos, byl jako Japetos syn Uranův. Dle etymologie znamená Prometheus *nepřed přemýšlejícího* (Přemysla).

Okeanos, jmeno jak se zdá nehellenského původu, znamená pravodu, z níž dle jednoho kosmogonického náhledu všechno tvorstvo a božstvo a vůbec vše pochází. Okeanos pak jest onen mocný a hluboký proud, jenž dle nejstaršího zeměpisu hellenského neustále kolem země krouží, do sebe sama zase vtéká a hranici všeho, co na zemi, tvoří. Do něho zapadají Helios (slunce) a hvězdy, a jasně vykoupány z jeho vln zase s čerstvým leskem vstávají. V jeskyních tohoto proudu sídlí právě bůh Okeanos, onen *prastárec* ¹⁾ se svou chotí Tethýí (*prababičkou*), s kterouž tři tisíce synů a toliktéž dcer (*Okeanos*) zplodil (řeky, potoky a zdroje). Dle obecného mythologického rodokmene byl Okeanos syn Urana a Gaiy, a sice nejstarší ze všech titanů, tudíž jakož bratr Japetův nejstarší strýc Prometheusův.

Io, dcera Inachova, líčí se v tragoedii docela jako dívka smrtelná a tak, že básník patrně ji za první považuje, s kterouž Zeys obcoval, jak to i od jiných se stává, ačkoliv obyčejně Niobe za první smrtelnou milenkou Zeysovu se udává. Původně znamená *Io poutnici* ²⁾, dceru vln (Inachos je řeka v Argu), kteráž v jalovici proměněna v háji královny nebeské (Hery) se pase, to jest: po nebi chodí, hlídána Argem, strážcem tisíciokým (hvězdami). Tohoto pastevce zhubí Hermes, původně bůh mlhy a mračen, kteréž hvězdy zahalují. Io je tudíž vlastně měsíc, jemuž bůh nebes (Zeys) světlo odnímá, až se stává rohatým a konečně zmizí; pak ale zase svou podobu dostává. Bájeví mysl přetvořila výjev přírodní v takové obrazy a konečně v mythos, v němž prvotní význam jeho již velice se tají. Z poutnice na nebi učiněna krásná dívka, milenkou Zeysovu, kterouž žárlivá choť jeho Here v jalovici proměnila a střečkem (oestrus) souží až k běsnosti.

Hermes. Původní jeho význam jsme právě naznačili. Ten se ovšem v bujně směsici mythů velice tají, a patrněji teprve vyniká, když se Hermes (Hermeias) porovnává s indickým *Sarameias*. Avšak i z mythů lze jej poznati. Hermes se narodil na horách (Kyllene) z Zeysa (boha nebes, oblaky shromažďujícího) a z Pleiady Maiy,

1) Okeanos (Ogenos, Ogen) a Ogyges původem souvisí a vztahují se k ponětí: *prastarý, praděd*.

2) Io souvisí s ἰοῦ = jdu.

dcery Okeanidy Pleiony (bytosti mořské). Sotva se narodil, ukradl ihned Apollonovi, bohu slunce, stáda jeho, to jest mračna, ježto deštěm zmizí. Oba bohové se ale brzo smířili a vyměnili si dary vzájemně. Apollon, bůh jasnoty, stal se zjevovatelem vůle Zeysovy, jeho prorokem, a Hermse poslem boha nebes a vykonavatelem jeho vůle. Mračna neunavně spěchající, deštěm na zem padající a zase nahoru vystupující takto se mythickým o brazem naznačila. Že však déšť a vláha do hlubin země vnikají, stal se z Herma také bůh chthonický (podzemský), jenž jakožto posel duše zemřelých do Hada provází, ale také život rostlinný vzbuzuje, poklady v zemi utajené odkrývá a požehnání přináší. Hermes je tudíž také bůh osohu. Jeho osobnost se pak v mythologii velmi krásně a zajímavě vytvořila. Je pravý všudybyl, jenž zvláště z obcování s lidmi a z všelikého obchodu radost má, je obratný, neunavný, prohnáný, výmluvný, a při tom přívětivý a úslužný, i ačkoliv bůh všelikého obchodu akupčení, miluje přece zpěv a hudbu i zápasy gymnastické; vůbec je pravý hellenský a zvláště attický bůh, v němž se nemalá stránka povahy tohoto národu výtečně značí.

V některých rukopisích naší tragoedie uvádějí se mezi osobami také *Gaia* a *Herkules*, což tím se vykládá, že v některých starších exemplářích osoby třetího dramatu o Prometheu hned k osobám druhého se připsaly, a že takto se dostaly do rukopisů, kdež jen druhá tragoedie vespsána byla.

Jeviště našeho dramatu není na Kavkasu, kdež dle obecného mythu Prometheys ukován byl a kamž také sám Aischylos v třetí tragoedii (v Prometheu osvobozeném) děj klade. Že tomu tak, dosvědčuje nevývratně zlomek z této tragoedie u Cicerona, kdež Prometheys praví:

Luctifica glades nostro infixata est corpori,
Ex quo liquatae solis ardore exudant
Guttae, quae saxa assidue instillant *Caucasi*.

V naší tragoedii ale koná se děj kdesi od Hellady neb Athen na severozápadní straně na samém kraji země u věčného proudu Okeana. To patrně vysvítá z toho, co Keanidy praví a jak Prometheys směr bludné pouti Ioniny líčí. Snad se básník proto od obecného podání uchýlil, aby na jeviště uvedl mohl boha Okeana, jenž tu zvláštní význam má jakožto *nejstarší titan* a klidný onen *praděd*, kterýž s novým řádem bohů smířen jest a mladého titana taktéž k smíru napomíná. Odpor mezi jevištěm druhé a třetí tragoedie nevádí. Prometheys byl do Tartaru uvržen, jenž tak hluboko pod zemí jest, jako nebe vysoko nad ní, nezáleží tudíž na tom, že pak na jiném místě na zem zase vynešen byl.

K provozování naší tragoedie bylo potřebí velmi umělých strojů létacích a propadacích, což o pokročilé mechanice tehdejší znamenité svědectví dává. Dle starých zpráv užíval Aischylos k zhotovení strojů divadelních umělosti mechanika Agatharcha.

Verš 2. *Skythové* (snad = Čud) kmen lidský, náležející k čeledi mongolské, přebýval od ústí Dunaje po břehu Černého a Azovského moře, veda život z největší části kočovný. Za časů Aischylových měli Hellenové jen nejisté zprávy o národech Skythských. Zdá se, že byli jižní část velkého kmene čudského, kterýž největší díl Evropy v pravěku obýval, ale přistěhováním národů germansko-litevsko-slovanských roztržen a konečně na kraj země vystrčen byl.

V. 14. *Boha příbuzného.* Prometheys byl dle rodokmene mythologického bratranec Zeysův, neboť otec jeho Japetos byl bratr Kronův, otce Zeysova. Hephaistos pak byl syn Zeysův.

V. 49. Přeložen dle čtení *επα*.....

V. 88 – 91. Není tuším bez významu, že Prometheys při svých mukách jen přírodu vzývá.

V. 109. *V ločidle.* Rostlina z řádu okolíčnatých (umbelliferae), latinsky: *Ferula communis*, řecky: *Narhex*, roste na výslunných pahrbcích Evropy středomořské. Dřeň její je mlékem žlutým naplněná, a když se uschlý zapálí, doutná zponenáhla, pročež se ho užívá místo troudu. Viz Preslův Rostlinopis **I. 739**.

V. 199. Boj bohů titanských s novým řádem bohů olympických, v mythologii *titanomachia* nazvaný, značí vyšší stupeň vývinu světového a mravního; jak totiž konečně ohromné síly přírodně, dříve s bujnou plodností se rozvíjevě a strašnými převraty působivše, v mír světový a v pořádek uvedeny jsou, a jak místo nutnosti přírodní vyšší řízení světa hmotného i mravního nastalo, - řízení to bohy, v nichž pojem osobnosti co do bedomí, citu a vůle dovršen jest, ovšem dle názoru té právě doby. Prastará podání o bojích božských nacházíme u národů indoevropských a semitských; u Hellenů ale má vylíčení toho boje na sobě patrné známky názoru přírodního. Boj tento klade se totiž na hory Olympos a Othrys v Thessalii, kdež stopy viděti ohromných převratů přírodných.

V. 210. Místo velmi záhadné. Gaia a Themis nazývají se tu *jednou podstatou*, kdežto se jinak v bajesloví vůbec za dvě bytosti považují a sám Aischylos v Eymenidách Gaiu matkou Themidinou nazývá (v. 3). Někteří se domnívají, že verš tento podvržen jest, aneb z výkladu po straně rukopisu do textu se dostal, což však jen málo k pravdě se podobá. Někteří verš tento tak vykládají, že se tu praví, že Gaia rozličná jmena má (Kybela, Demeter, Isis a. t. d.), ne že s Themidou jedna bytost jest. Možná, že Aischylos bez ohledu na mythologickou genealogii jen platnost věštby dolíčiti chtěl. V Eymenidách nazývá Gaiu *praprorokyní*, a po ní dostala prý dcera její Themis věští stolec. A tudíž Gaia neb Themis Prometheovi věštily, v podstatě bylo to jedno, neboť jest v obou tentýž věští duch.

V. 250. Dle antického názoru nepovažuje se naděje vůbec za velké dobrodiní, naopak často za věc nebezpečnou a skoro zlou. V nádobě Pandořině, do níž Zeys všeliké zlé byl zavřel, byla také *naděje*, a ta jediná na dně nádoby zůstala, neboť se jí člověk jen těžko zbaví. Pindaros nazývá naději *nestydatou* (Nem. XI. V. 45) a Eyripides dokonce *nejhorší pohromou* (Suppl. V. 470).

V. 289. Příbuznost Okeanova s Prometheem byla, jak již dotčeno, tato, že byl Okeanos strýcem Prometheovým.

V. 347 – 372 se v rukopisech a obyčejně také ve vydání kladou Okeanovi do úst, vhodněji však přísluší Prometheovi, což zvláště Schoemann důmyslně dolíčil.

V. 348. *Atlas*, syn Iapetův, tudíž bratr Prometheův, byl v boji bohů o panství hlavním odpůrcem Zeysovým, a proto pak z trestu nésti musel ohromný sloup, na němž nebe a země spočívá, aneb ten sloup, jenž podepřen jest mezi zemí a nebem. Slovo Atlas znamená *nosiče*, a mythus o něm má bezpochyby původ z prostého názoru přírodního, jemuž se zdá, jakoby nebe na horách jako na nějakých sloupech spočívalo. Poněvadž pak Hellenové v starší době rozličné zeměpisné báje do méně známých krajin západních kladli, myslili si onen ohromný sloup v nejzazších končinách na západ, kdež, jak bezpochyby od plavců odvážlivých slyšeli, nejvyšší hory jsou, právě ty, kteréž podnes Atlantovo jméno nesou.

V. 354. *Typhon* (Vaporius, Výpara) zosobení horkých výparů a žhavých výbuchů z lůna země, jak se zvláště se silou ohromnou v sopkách jeví. Byl ohavná a obrovská příšera, kteráž sto dračích hlav měla, hned mluvou božskou mluvila, hned zase řvala jako lev nebo býk, štěkala jako pes a pískala, že se to v horách rozléhalo. Poněvadž Typhon ve své neskrocené divosti rušil pořádek a rovnováhu v přírodě, potřel ho Zeys po strašném boji a hodil na něj horu Aetnu. Báje o Typhonu vzala jako se zdá původ v Malé Asii (v Kilikii), kdež se stopy ohromných

*

převratů a úkazů vulkanických nelézají. Rod jeho se všelijak udává; nejrozšířenější báje byla ta, že ho Gaia z Tartara počala a porodila, aby se na Zeysovi pomstila, ž rod její, titany, s nebe do Tartaru uvrhl, jak se podobně i o gigantech vypravuje.

V. 367. Velký výbuch Aetny udál se právě za časů Aischylových, dle udání na mramoru Parském v 2.roce 75. olympiady (r. 479 před Kr.). Z živého líčení tohoto úkazu v naší tragoedii soudili někteří, že brzo po tomto výbuchu sepsána jest, asi r. 475 před Kr; ano myslilo se dokonce, že se poprvé v Sicilii provozovala. K dotvrzení toho uvádělo se, že se v naší tragoedii sikelismy vykytují, na příkl. alliterace ³⁾, že se některá místa a osoby vztahují k poměrům dvoru a vlády krále Hierona. Tak na příklad prý narážejí **v. 224 a 225:**

Toť nezpochyby snad je vezdy v tyranství

Ten neduh, že svým nejnějnějším nevěří,

na nedůvěřivou povahu tohoto krále. Dále pak dotýká prý se zpěv choru (**v. 886 – 892**), jenž sňatek mezi sobě rovnými velebí, lásky dcery Hieronovy, kteráž uchřadla touhou po jinochu z rodu nízkého. Nelze však s jistotou dotvrditi, že dcera králova skutečně takovou láskou se utrápila; tato pověst pochází jen z domyslu vykladatelů. Pindaros totiž, vrstevník Aischylův, má v druhé a třetí ódě Pythické, Hierona oslavujících, podobné narážky na sňatek nerovný, a z toho má původ ona pověst o lásce dcery Hieronovy.

V. 416. *Panny bojovné* jsou Amazony, dle pověsti v Kolchidě přebývající, zemi v Malé Asii na břehu Černého moře ležící, o níž u Hellenů v starší době mnohé zeměpisné báje obíhaly.

V. 419. Moře Maiotské je nynější Azovské.

V. 422. *U bran Kavkasských* podle domyslu Hermannova: Καυ..... místo πέλαις, což rukopisové mají. Tyto brány Kavkasské byly velmi proslaveny a to ještě v dobách středověkých. Byl to vlastně prosmyk, kterýmž

3) Zdá seže umělé básnictví sicilské oblíbilo v alliteraci, assonanci a refrainech jakož i zvláštní vazbu strofickou od národních písní vzalo. Mimo alliteraci vytkli filologové ještě jiné zvláštnosti sikelské v mluvě Aischylově, a to zvláště v Prometheu. Netroufám si rozsouditi, zdali alliterace v naší tragoedii se vyskytující jsou nahodilé nebo úmyslné; některé ovšem překvapují, na příkl. ve verších 88-92, neb ve verši 22. φοιβ.....; ve v. 359. χαιβίτης γε.... V překladu jsem k nim nebral ohledu. Byloby to tuším zbytečné obtěžování práce beztoho dosti těžké, kdežto se ani neví s jistotou, zdali tyto alliterace z úmyslu básníkovy vycházejí, a byť vycházely, měly by přece pro naše ucho jen malou lahodu a tak malou váhu, žeby se k nim pokaždé muselo ukazovat.

cesta z Albanie do Iberie šla, avšak mnoho se o něm bájelo.

V. 442. *Což zlého na lidech jsem spáchal.* Překlad podle čtení a výkladu Schützova.

V. 461. *Paměť, tvorčí matku všech Mus.* Musy byly dcery Mnemosyny (Paměti) a Zeysa.

V. 463 – 466. Místo velmi záhadné, kteréž podle rozličné interpunkcí rozličný smysl dává. Někteří spojují věty takto: „Aby s lidí sňali břemeno, zapřáhl jsem k vozu koně, ten skvost a pýchu bohaté nádhery.“ To však je patrný nesmysl. Nádherný boháč, jenž koňstvem se vychloubá, nenese břemena, ježto by koně s něho síti museli. A koňů starý Hellen ani k lopotné práci neužíval. Nemůže tuším býti pochyby, že věta: „Aby sňali břemeno s lidí“ spojití se musí s předcházející, neboť právě šelmy divoké, kteréž se jařmu sloužit naučily, snímají s člověka nejkrutnější lopotu. Tuto vazbu dosvědčuje také čtení ve verši 465., jež má nejstarší a nejlepší rukopis Medičejský, totiž ὕφ' ἄρμα τ' místo ὕφ' ἄρματ'. Při takové vazbě však naskýtají se zase gramatické obtíže, pročež snažili se filologové domyslem toto místo napravit, a jmenovitě Pauw navrhl ve v. 463. místo σώμασιν θ' ὄπως, což všickni rukopisové mají, čtení: σάγμασιν θ' ὄπως. Mnozí důmyslní filologové a mezi nimi genialni Dindorf tuto opravu schvalují. Proti ní však dovolil bych si namítnouti: **1)** σάγμα Není tak neobyčejné slovo, že bysi je prepisovatel s jiným více známým byl spletl, a to tím méně, poněvadž ΣΩΜΑΣΙΝ dost patrně v písmě od ΣΑΓΜΑΣΙΝ se liší. **2)** **v. 462.** proti tomuto čtení svědčí, neboť praví tu Prometheys, že zapřáhl v jho šelmy divoké (by v jařmu otročily); při opravě Pauwově ale bylyby řeč o *tahouních* a *soumarích*. Avšak soumarové nebývají nikdy v jho zapřažení.

V. 484 – 499. *Rozliční řádové věštby.* Více než kterýkoliv jiný národ měl Hellen živou snahu vypátrati, co se v budoucnosti neb ve svém významu tají. Podivu hodná čilost a hloubavost toho národu, jakož se tak snadno nic neminulo, jenž ale také pouhým zjevem se nespokojil, nýbrž po bytosti a významu jeho ihned pátral, byly příčinou tu onoho badavého ducha, jímž Hellen všechny skoro národy předčil, tu zase oné náramné dychtivosti po věštbách, neboť myslí Hellenské nebylo nic bez významu a všude ona tušila nepostřední působení a zjevování se božstva. Jak to často u genialních osob bývá, měla i u celého toho národu ona tajemná a temná stránka v duši lidské dost veliké místo. Těžko to nazvati zhola jen pověrou, což nejen státní platnost mělo, nýbrž čemu jádro národu věřilo: velicí básníkové jako Aischylos a Sophokles atd. a hlubocí myslitelové jako Sokrates a Platon i též Aristoteles. Kdož takové a podobné úkazy nepředpojatě uváží, musí tuším k tomu výsledku přijíti, že k lidské bytosti nerozlučně něco náleží, což všeobecně náboženským neb božským živlem nazvati můžeme. Ten ovšem v jisté své formě u jednotlivého národu a v celém jednotlivém organismu kulturním zponenáhla vymizí, avšak za nedlouhý čas z tajných kořenů zase vyrůstá. Nám by bylo ovšem nemožno věřiti věštím hlasu Delphické Pythie, ale proto musíme přece tyto úkazy považovati jako významný člen v živém organismu duševního života Hellenů.

Hellenská *mantika* (věštění) dělí se na dvě druhů. Věštba totiž je ovšem vypátrání a tlumočení božské vůle a onoho vyššího usouzení, ježto se dle tajemného řádu věčného aneb dle nepostředního ustanovení božského vyplní, přece ale je při tom ten podstatný rozdíl, jestli se toto tlumočení děje *pouhým* a *nepostředním vnuknutím božským* aneb *uměním všelijak nabytým* vykládati *znamení* rozmanitá, jimiž se vůle boží aneb tajemné ono usouzení jeví. První druh mantiky, věštění nadšené, entusiastické, nazývalo se *neumělým* (μαντικὴ ἄτεχνος), druhý pak *umělým* (μαντικὴ ἔτεχνος). Při věštění neumělém mluvil jako bůh sám ústy věstce nadšeného. Tento druh věštby byl vždy spojen s ústavem hieratickým. Bylo tu věštiště (oraculum) s chrámem, věstec neb věstkyně, do jejichž duší nadšenímvytržených bůh své vnuknutí kladl, byl tu sbor kněží, jenž takřka slova božská ve formu lidskou přetlumočil. Nejslavnější sídlo takového věštění bylo orakulum Apollonovo v Delphách, jakož se vůbec tento druh věšty teprve v době ujal a rozšířil, když kultus Apollonův velkého rozšíření a významu v Helladě nabyt. V starší době (u Homera) provozovalo se jen umělé věštění, ježto s ústavy a osobami kněžskými podstatně nesouviselo. Bylo to při tomto věštění věcí jednotlivce, aby si sám znamená vyložil. Že však takové vykládání velmi těžké a záhadné bylo a během času ještě spletenějším a záhadnějším se stávalo a ve zvláštní velmi umělou a rozsáhlou soustavu se vyvinulo, bylo k tomu potřebí zvláštních *znalců*, kteříž ale do sebe neměli povahy a důstojnosti kněžské, aniž své umění provozovali s nějakým nepostředním vnuknutím a nadšením božským. 4) Takové věštění nebylo nadlidským a výhradně i pouze božským darem, jen tak dalece, jak vůbec všechna zvláštní umělost dle hellenského názoru považována byla za udělení božské. Této umělosti právě naučil Prometheys lidi, a v našem místě uvedena jsou všechna znamení, z nichž se věštilo. Byla pak hlavně tato: *ptáci, předznaky, hlasy* a *oběti*.

Nejrozsáhlejší bylo věštění z ptáků a bral se při tom ohled na jejich let, zasedání a hlas. Všickni ptáci ovšem neměli významu věštitího, nýbrž jen větší a vysoko létající, o nichž se myslilo, že jsou poslové z Olympu. Především ale měl pták Zeysův, orel, největší důležitost věští. Hadač z ptáků byl tváří k severu obrácen, měl tudíž východ na pravo a západ na levo. Poněvadž pak se východ, jakožto strana, odkud světlo a všechn život pochází, za blahý považoval, západ ale, jakožto strana, kde světlo zaniká a Hades, sídlo smrti se nachází, tmou, hrůzu a neštěstí značil, vykládal se podlé toho také let ptactva.

4) Poněvadž pak některá místa za zvláště k věštění příhodná a šťastná se považovala a mnoho věštba s obřadem náboženským spojena byla, přešly ovšem řízení a správa při některých věštbách do rukou kněží, kteří pak také bezpochyby sami při nich znamení vykládali.

Předznaků bylo velmi mnoho; nejdůležitější byly úkazy na nebi, na příkl. blesk, také kýchnutí, při čemž podobně jako u nás se říkalo: „Chraň neb pozdrav Zeys.“ Taktéž mělo leccos, což se někomu v domě, neb když z něho vycházel, a na cestě zjevilo, svůj význam.

Hlasy byly buď *lidské*, totiž slova, kteráž někdo při jisté příležitosti pronesl a ježto se za dobré nebo zlé znamení považovala, buď *tajemné*, od božstev samých pocházející, totiž zvuky, o nichž se nevědělo, odkud pocházejí.

Při obětech byly rozličné spůsoby věštby, ježto hlavně na dva druhy se dělí. První náležel v tom, že se pozorovalo, jak se oběť daří, totiž jak se zvířata k žertvě ustanovená chovají, jak oheň hoří, jakou podobu má popel. Druhý záležel v ohledání útroh zvířete obětovaného, a tu měla zvláště játra největší význam.

Nemalou důležitost věští měli také snové, přede vším to, co se k ránu zdálo. Nejsou však všickni snové od Zeysa posláni, nýbrž mnozí jen jaloví a prázdni jako stín.

Samo sebou se rozumí, že ne všechny spůsoby věštby a taktéž ne všechni osoby, ji provozující, stejné vážnosti požívaly, nýbrž některé dost často za pověru a klam považovaly. Tak zvláště rozličná proroctví, ježto se starým mythickým věštcům přisuzovala a ve zvláštních sbírkách chovala, stratila u Hellenů brzo svou váhu, poněvadž se poznalo, že jsou padělána a podvržena. V Římě v mnohých věcech, věštby se týkajících, nalézáme pravý opak toho, co v Helladě platilo. Tak např. měla v Římě právě proroctví v knichá Siblyllinských obsažená státní důležitost, avšak nebylo tu věštiště, jako v Helladě orakulum v Delphách. Taktéž požíval v Římě sbor hadačů z ptáků (*augurové*) velké vážnosti a měl nemalý vliv politický, tak že šlechta velice se zpouzela, údy plebejské do něho přijímati. V Helladě tito hadačové té váhy neměli. V celku ale požívala *neumělá* věštba (prorokování ve smyslu našem) v klassické době jen tenkrát vážnosti, když stála pod zprávou veřejného ústavu, jako na příklad

7

byl Delphický, a udržovala se v ní ovšem jenom vynikajícím duchem osob, kteréž tento ústav řídily. Když jednotlivá osoba o své ujmě takovou věštbu provozovala, potkávala se obyčejně s nedůvěrou, ano s opovržením. Totéž platí o těch, kteříž rozličné divy a zázraky provozovali. Tací lidé a podobní, jako kouzelníci, zaklínači a t. d. nabývali teprve půdy, když s počínajícím úpadkem národu staré náboženství se rozpadávalo a nevěra i pověra zároveň se zmáhaly.

V. 653. *Lerna*. Jezero či bahno v Argolidě, pověstné hrozným drakem, jež Herakles potřel.

V. 659. *Pytho*, věštiště Apollonovo v Deplhách. *Dodona*, věštiště Zeysovo v Epiru, nynější Kastrica nedaleko od Joaniny. Věštiště toto bylo nejstaší v Helladě, již Homeros o něm se zmiňuje, a udrželo se s Delphickým a Ammonským nejdéle ve vážnosti. Věštba tu vycházela z prastarých posvátných dubů, a také ze zdroje blízkého; jakým způsobem, to neznámo; znamení pak vykládali z počátku *Sellové*, jak se zdá knězi fakirský život vedoucí; později stařeny, *Peleiades* (holubice) nazvané.

V. 670. *Loxias*, příjmení Apollonovo od záhadnosti (klikatosti) jeho věštev.

V. 677. *Kenchreia* (jiné čtení: Kerchneia), jak se zdá, míní se tu místo v Argolidě na cestě z Arga do Tegey.

V. 715. *Chalybové*, národ v Pontu v severovýchodní části Malé Asie.

V. 716. Řeka *Divoká*. Tak jsem přeložil jméno v originalu: *Hybristés*, o němž scholiastové udávají, že jest přídavné slovo. Může se slovo *Divoká* právě tak bráti, kdežto se beztoho neví, jaká řeka se tu myslí.

V. 725. *Themiskyra*, úrodná krajina v Pontu, mezi řekami Iridou (nyní Kasalmak) a *Thermodontem* (nyní Termoh).

V. 730. *Kimmerové*, národ na poloostrově Taurickém (v Krymu) u moře Azovského (*Maiotského*).

V. 733. *Bosporos*, jak se bajeslovným jazykozpytem vykládalo: *Brod jalovičí*, protože Io, v jalovici proměněna, jej přebrodila. Aischylos myslí bezpochyby Bosporos *Kimmerský* (užinu mořskou u Jenikale), ne *Thrácký* (užinu mořskou u Cařihradu).

V. 773. Rodokmen jest tento: Io porodila **1)** Epapha, jeho dcera **2)** Libya byla matkou **3)** Bela, ten zplodil **4)** Danaa, jehožto dcera **5)** Hypermnestra porodila **6)** Abanta, z něhož **7)** Proitos pochází a z toho **8)** Akrisios. Jeho dcera **9)** Danae porodila **10)** Persea, otce **11)** Elektryona, jenž zplodil **12)** Alkmenu, matku **13)** *Herakleovu*.

V. 792. *Phorkys* neb *Phorkos*, u Homera stařec (bůh) v moři vládnoucí, jenž se svou sestrou *Keto* nazvanou (Kétos = šelma mořská) *Graiy* (Phorkovny) a *Gorgony* zplodil.

V. 804. *Arimasové*, báječný národ na severním kraji země bydlící. Dle Herodota pochází jméno toto od *arima*, což prý v skythickém jazyku *jeden* znamená, a od *spu* = oko. Někteří myslí, že zbájjená tato jednookost původ má od stfelců, kteří, jak známo, jedno oko při míření zamhuňují.

V. 811. O horách *Byblinských* nemoho se nikde ničeho dodělati.

V. 828. *Mollosové*, *Thesprotové* a *Chaonové* obývali druhdy v Epiru.

V. 845. *Kanobos*, město v Dolejším Egyptě, nedaleko od ústí západního ramena Nilu. Jméno jeho pochází prý od mythického kormidelníka Menelaova, jenž při návratu z Trojské války hadem uštknut zde umřel a pochován jest. Jak známo, jmenuje se druh džbánů egyptských též kanoby.

V. 850. *Epaphos* odvozuje se od *epaphaó* = dotknouti se. Jako při Ioně tak i při Alkmeně nepochází Zeysovo zplození ze smyslnosti. Starý mythus vůbec o smyslné lásce Zeysově sotva věděl, teprve v době pozdější brala se láska jeho v tom smyslu.

V. 855. Padesát *Danaid*, ježto manželky své, syny Aigyptovy, zavraždily, vyjmouc *Hypermnestru*, kteráž svého chotě ušetřila. Známý jest jejich trest, že totiž nabírají neustále vodu do sýta. Mythus původně od úkazu přírodního pochází, snad od vysychání řek, což v teplých krajích v létě u mnohých se stává.

V. 935. *Adrastea* (Nezaniklá) nazývá se příjmením *Nemesis*, kteráž všechn přepych a zločin kárá.

V. 953. *Pohůnek*. V originalu stojí vlastně *hypéretés*, což znamená sluhu, veslaře, vůbec člověka, jenž nejnižší práce dělati musí. Náš *pohůnek* tuším na tom místě dobře se hodí.

V. 956. Dva tyranové, s trůnu svržení, jsou Uranos a Kronos.

V. 993. *Burjan*, ruské slovo, vichřice s chumelenicí sněhu.

=====